

Sigray László Ignác emlékirata

FALLENBÜCHL ZOLTÁN

Az Országos Széchényi Könyvtár vétel útján 1974-ben egy 113 megírt folio terjedelmű, fehér pergamenkötésű 18. századi kézirat birtokába jutott, mely a feldolgozás során a Fol. Lat. 4502 raktári jelzettel nyerte. A kötet címe — vagy pontosabban: a címlapon található jegyzet — az alábbi: *Hicce liber comprehendit in se, genuinam per me ipsum factam, totius a prima nativitatis hora vitae meae cursus descriptionem; adjuncta rerum memorabilium sub praefato vitae meae annor[um] decursu, (ab aetate intellectus) praeter labentium, com[m]emoratione.* Azaz saját kezű önéletrajz, a közben történt említésreméltó események feltüntetésével. SIGRAY László Ignác (1695—1756?) 18. századi magyar nemes autobiográfiaja latin nyelven; kiadatlan, bár a történetírás számára nem teljesen ismeretlen. THALLÓCZY Lajos: *Az 1722/23. magyar országgyűlés törvényeinek közzétételéről* c. cikkében hivatkozik is rá mint forrásműre.¹ Ekkoriban a kötet még a SIGRAY család ivánczi levéltárában volt. Onnan került, nyilván az első világháború alatt vagy után Budapestre, magánkézbe.

A memoár, mint műfaj a 18. század Európájában igen jelentős. Magyarországon is, de méginkább Erdélyben, már hosszú, évszázados múltra tekinthet vissza. KEMÉNY János, KORNIS Gáspár, WESSELÉNYI István, BETHLEN Miklós, CSEREI Mihály és APOR Péter, a műfaj kiváló magyar nyelvű képviselői mellett² SIGRAY latin nyelvű munkája, természetesen háttérbe szorul, márcsak azért is, mert nem vált ismertté. Ez már részben a műfajból is következik, mely nem szükségképpen törekszik nagyobb nyilvánosságra, sőt, esetleg szigorúan családi használatra szorítkozik. Munkája mégis ismertetésre méltónak tűnik, már csak azért is, mert egy meglehetősen jól körülhatárolható, a RÁKÓCZI-szabadságharc idején és méginkább utána jelentős szerepet játszó társadalmi réteg képviselőjének írásos megnyilvánulása kora eseményeiről. Teljes szövegének kiadása nem látszik lehetségesnek; tartalmi ismertetése és értékelése azonban mindenesetre kívánatosnak tűnik. Jelentősége annál nagyobb, mert a SIGRAY család levéltárának pusztulása miatt ennek — a jakobinus mozgalomban is képviselt — új főnemes famíliának sorsához érdekes, másutt már nem található adalékot szolgáltat.

1. THALLÓCZY Lajos: *Az 1722/23. magyar országgyűlés törvényeinek közzétételéről.* = *Századok.* 1897. 31. évf. 673—677. l.; SIGRAY kötetéről a 677—678. lapon.
2. *A magyar irodalom története* 2. köt. *A magyar irodalom története 1600—1772.* Bp. 1964. 212, 213., 431, 343, 433, 436. l.

Alábbiakban megkíséreljük, legalábbis nagy vonalakban, végigtekinteni SIGRAY László Ignác feljegyzéseit; pályáját és az eseményeket, körülményeket, amelyekre rezonált.

*

SIGRAY emlékirata ezekkel a szavakkal kezdődik: Anno 1695. Natus sum Posony, in Hungaria, a Parentibus Hungaris, Conditione Nobilibus ... Úgy kezdődik tehát, mint az emlékezések általában: a születéssel, annak keltével és a szülőkkel. 1695. június 21-én, Szent Alajos napján látta meg a világot. Apja surányi SIGRAY Ferenc, anyja ANGRANO Terézia. A Szent Mártonról elnevezett székesegyházban a László Ignác névre keresztelték. Keresztszülei FRONK (vagy másként FRANCK) János a Magyar Kamara pénztárnoka és felesége.

Már itt, a születés kelténél érdemes megállni. A kelt pontosságát nincs módunkban ellenőrizni, mert a pozsonyi székesegyház kereszteték anyakönyvének 1695. évi feljegyzései nem maradtak fenn. Pedig a kötet általános autentiája miatt ez a kontroll nem volna érdektelen, annál kevésbé, mert mint a történeti demográfiával foglalkozók előtt általánosan ismert: e korban az emberek — a képzetebbek, az előkelő társadalmi körökhöz tartozók, éppúgy mint az egyszerűek és szegények — nem tudták pontosan, hány évesek, hogy mikor születtek. SIGRAY a pontos meghatározásból láthatóan eltér ettől az általános képtől.

Bár apja foglalkozását nem nevezi meg, de tudjuk, ismerve a család hivatal-történeti és demográfiai adatait: szempci harmincados volt. SIGRAY Ferenc 1702-ben nyerte el ezt a tisztséget. Jobbára Pozsonyban élt, hivatalát helyettessel látta el, legalábbis erre mutat, hogy gyermekeinek keresztelési adatait rendre megtalálni a pozsonyi anyakönyvekben és mint keresztszülő és tanú is gyakran szerepel. Pályáján fokozatosan emelkedett; élete végén helytartótanácsai tanácsosságot nyert.³

Az anya a Győrött megtelepedett olasz eredetű, régi ANGRANO család leánya, ANGRANO Terézia. Az ANGRANOK ez időben már szintén hivatalnokok. A család Tamás nevű tagja 1667-től haláláig, 1678-ig a Magyar Kamara számvevőmestere — a számvevőség főnöke; Ádám pedig — valószínűleg a fia — az 1670-es években számtiszt ugyanott.⁴ SIGRAY nagyapja az előbbi volt.

A tanulás kezdete az 1700. esztendő; 1701-ben, azaz élete hatodik évében tanulja az ABC-t, mégpedig a magyart és a németet egyszerre. A következő év elején, az írott és nyomtatott német szó ismeretére a pozsonyi német iskolába küldték szülei, ahol háromnegyed évet töltött s innen került a Jézustársaság

3. SIGRAY Ferenc életrajzi adatai közül kiemelendők: 1702. jún. 6-án nevezték ki. Pozsonyban majorja volt, s a Kamara tanácsa 1709-ben külön figyelmeztette, hogy Szempezen székeljen. Szempezi állásában 1720 októberéig maradt, ekkor nádori protonotárius lett, majd 1723-ban helytartótanácsai tanácsos. (Orsz. Ltr. Magy. Kam. Ltr. Liber Resolutionum Tom. 21. fol. 291; Kováts F.: „*Old curiosity shop.*” *Adalékok Pozsony ... történetéhez.* Szeged, 1935. 8. l.; O. Ltr. M. Kam. Ltr. Protocolum Cameralis Consilii 1709, 148. pag.; O. Ltr., M. Kam. Ltr. Litterae ad Cameram Exaratae 1712 No. 246; O. Ltr., M. Kam. Ltr. Lib. Res. Tom. 24. fol. 68; EMBER Gy.: *A m. kir. Helytartótanács ügyintézésének története*, Bp. 1940. 202. l.)
4. Az ANGRANO családra vonatkozólag: Eredetileg Győrbe települt olasz familia. ANGRANI Tamás 1645—1657 közt Magyarország főpostamestere volt; 1660-ban pozsonyi harmincados, majd 1667-ben a Magyar Kamara számvevőmestere lett.

ugyancsak pozsonyi iskolájába latin stúdiumra, a minimisták osztályába. 1703-ban a declinista, minor parvista tanfolyamot oly jó eredménnyel végzi el, hogy még ez évben a major parvista osztályba kerül. Erről az évről jegyzi meg, hogy „az ország felsőbb részeiben lappangó és most már a haza fiai által csaknem lánggra lobbanó tűz (gyújtogatás)” az ország belső részére is kiterjedt és az Ausztriához közel eső részeket is elérte, mely „nagy kárt hozott öfelsége hű szolgálainak és alattvalóinak”. Kiemeli, hogy az év végéig nagy zűrzavar kapott lábra mindenütt. Az 1704-es évről megemlíti a Nagyszombat, és Koronczó mellett vívott csatákat, különösen kiemelve az utóbbinak igen véres voltát. Az országos események szemléletén azonban átüt a kisdíák bánata, aki azon szomorkodik, hogy ez évben a vakációban tilos volt kimenni a város kapuján és ez „túlontúl is szomorú dolog volt”. A kimenési tilalom Pozsonyból egyébként a következő években is, 1709-ig érvényben maradt, a naplóró minden évről újra és újra megemlíti. A gyerekeknek a háborúból nyilván ez volt a legkézzelfoghatóbb élménye. Az 1705. évről azt említi fel, hogy LIPÓT császár és király ekkor halt meg. A magyarság nagy többsége előtt kevésbé népszerű uralkodó azonban a kis SIGRAY tudatában mint „a haza atyja” jelenik meg, aki ötven éven keresztül tartotta kezében az ország kormányzását; érdeme a török kiűzése. Kimentette az ellenség torkából „Magyarország hajdan leghíresebb városát és az ország székhelyét, Budát” mely I. FERDINÁND óta a török bitorló kezében volt. Ez évben, miután a major parvát már tavaly befejezte, a grammatikai osztályt végzi. 1706-ban a syntaxist járja: ekkor veszik fel az iskolai Mária-kongregációba is.⁵ A következő évben DOBSA István Pozsony megyei alispán halálával megürülő tisztségre PALUGYAY Antal megyei főadószedő lép elő: ennek helyére viszont László apja, SIGRAY Ferenc lép elő, ki eddig a csallóközi járás adószedője volt. SIGRAY Ferenc eddigi állását is megtartotta. Mint ebből is jól látható, a SIGRAY család erősen be volt épülve a Pozsony megyei rendi hivatalnokság hierarchiájába. Ez évben szülei Sopronba küldik Lászlót a poétikai osztály elvégzésére. Itt, KERESZTÉLY ÁGOST érsek ajánlására a nemesi konviktusba veszik fel. Az érseket, kinek udvara Pozsonyban volt, nyilván személyesen is jól ismerték a szülők. 1708-ban Pozsonyban országgyűlést tartanak. A tizennégy éves fiút — nyilván, hogy jövőendő pályájára előkészítsék — Pozsonyba hozzák; itt is folytatja a szünet után tanulmányait. 1709-ről azt jegyzi fel, hogy némelyek a Rákóczi-párti „nyugtalan lelkű hazafiak” közül visszatértek az uralkodó hűségére. Ő maga Nagyszombatba került a retorika hallgatására, hol akövetkező, 1710-es évben farsangkor „studio-sussá” avatták. Ez évben Pozsony megyét elérte a pestisjárvány, ezért a diák-

A bécsi császári kormányzat magyarországi exponense volt. ANGRÁNYI Ádám 1672-ben lett kamarai írnok; 1679-ben (Tamás számvevőmester halála után) lemondott állásáról. (SZÁVAI Gy.: *Győr. Gy.* 1896, 260. l.; HENNYEY V.: *A magyar posta története.* Bp. 1928. 95–96. l.; Orsz. Ltr. M. Kam. Ltr. Lib. Res. Tom. 10. fol. 120; Lib. Res. Tom. 13. fol. 137; Lib. Res. Tom. 14. fol. 181, valamint MUNKÁS L.: *A Királyi Magyar Posta története.* Bp. 1911., 149. l. ANGRÁNYI Ádámra: Lib. Res. Tom. 15. fol. 105. és Tom. 17. fol. 46.) Ld. még: FALLENBÜCHL Z.: *A Magyar Kamara tisztségviselői a XVII. században.* = *Levéltári Közlemények.* 39. évf., 242, 260, 262. l.

5. A kongregációnak az OSZK Kézirattárában őrzött jegyzőkönyvében valóban szerepel SIGRAY László neve az 1706–1709. években: 1710-ben már nem. L.: *Album Sodalium Marianorum Congregationis Beatae Mariae Virginis in Collegio Societatis Jesu Posoniensis.* Ao. 1637–1745. Fol. Lat. 3392.

ságot hazaengedték. Ő még bejutott a városba, de a később érkezőket már „quarantena”-ba zárták. A várost ez évben megkímélte a betegség. Őt szülei a filozófiai tanfolyam hallgatására Grazba küldték, ahol ROTTENBURGER úrnál, a grazi (belsőausztriai) kamara fogalmazójánál lakott és étkezett a város főterén. Kiemeli, hogy most igazán nekifeküdt a tanuláshoz.

Az 1711-es évről írottak ismeretesek a történelemből. Részletesen leírja I. JÓZSEF király betegségét és halálát, PÁLFFY János béketárgyalásait, megemlíti azt is, hogy mindenkinek, RÁKÓCZINAK is, amnesztiát kínáltak fel „kivéve az egy korifeus Bercsényit”. Megjegyzi, hogy JÓZSEF király halálát a béketárgyalásokon eltitkolták, nehogy ez veszélyeztesse a megegyezést. (Meg kell jegyezni, hogy a feljegyzések e része nem egykorú, hanem jóval későbbi, utólagos, ezért nem bizonyos, sőt nem is valószínű, hogy a tárgyalásokról írottakat SIGRAY már akkor rögtön, mint diák hallotta volna. Figyelemre méltó az is, hogy a memoáríró a kurucokat nem nevezi — mint több aulikus oldalon álló kortársa —, „rebellis”-nek, hanem megadja nekik „a patriae filius”, azaz haza-fi, honfitárs címet és megjelölést: vagyis nem határolja el magát tőlük nagyon élesen és elítélően.)⁶ Ez évben a fizikai tanfolyam hallgatására, a pozsonyi vakáció után Nagyszombatba megy, ahol FÖLDVÁRI Mihály tanár előadásait látogatja.

Az 1712. évről fontos feljegyezni valója a III. KÁROLY koronázásával kapcsolatos eseménysorozat, melyet részletesen ír le. Leírja a király fogadtatását, melynek megtekintése végett ő is Pozsonyba ment — tanulmányai elhanyagolásával — sőt a kínálkozó jó alkalommal a személynök előtt dekretális esküt is tett a Királyi Táblához, de a jogi gyakorlatot nem kezdte el. E koronázás hangulatáról egyébként érdekes, nem teljesen közismert adalékot őrzött meg feljegyzéskötetében. Ezt írja: „... Prohibitum fuerat alio se vestire veste Nationali ... praeter Hungaricam ...” Vagyis csak magyar nemzeti öltözetben volt szabad megjelenni. Ennek hangsúlyát csak akkor lehet helyesen értékelni, ha figyelembe vesszük, hogy ez alig egy évvel Majtény után történik. Meg kell mindenesetre jegyezni, hogy a nemzeti egyéniség hangsúlyozott figyelembevétele — akár meggyőződésből, akár politikai taktikából kifolyólag — előbb, a RÁKÓCZI-szabadságharc idején is egyik jellemzője volt a magyarországi királyi kormányzatnak. Nem véletlen, hogy Magyarország első, a kor színvonalán álló térképét 1709-ben a hazai pénzügyigazgatás központi szerve, a Magyar Kamara adja ki az ország pénzügyigazgatási egységének helyreállításakor VOLCKRA gróf szorgalmazására;⁷ amikor pedig ugyanez idő tájt I. JÓZSEF magyar király arcképét is megfesteti a Kamara, a tévedésből német öltözetűnek ábrázolt uralkodó alakját átfesteti a művésszel magyar viseletűre.⁸

A koronázás után SIGRAY visszatér Nagyszombatba, ahol azonban már elmulasztotta a tanulmányi terminust. Pozsonyban járvány lévén, szüleihez megy Szempczre, hol atyja harmincadosként működik.

6. Ebben távolról sem egyedülálló. A korabeli és a későbbi kancelláriai beadványokból, különösen éppen állaspályázatokból ugyanez olvasható ki. Sokkal gyakoribb a „motus” (mozgalom) mint a „rebellio” (lázadás) megjelölés.
7. FALLENBÜCHL Z.: *Zur Geschichte der Ungarnkarte J. Ch. Müllers (1709)*. = *Magyar Könyvszemle* 1969. 2. sz. 143. és 146. l., valamint ua.: *Müller János Kristóf Magyarország térképe megjelenésének előzményei*. = *Geodézia és Kartográfia*. 1974. 26. évf. 6. sz. 460. l.
8. Orsz. Ltr. M. Kam. Ltr. Litterae ad Cameram Exaratae, 1713 No. 35 és 132.

Érdemesnek látszik itt röviden megszakítani az emlékirat ismertetését, és rövid pillantást vetni az apa hivatalnoki működésére, mert ennek még nagy lesz utóbb a jelentősége.

SIGRAY Ferenc jó tisztviselő hírében állott. Az, hogy megyéjében különböző tisztségeket is viselt a királyi szolgálat mellett, ekkor nem szívesen látott, de túrt gyakorlat volt: ez is amellet szól, hogy működését jónak találták. Kora szokása szerint harmincadosi állását helyettessel együtt látja el: másként nem tudná birtokait kezelni, mivel a harmincadosság folytonos jelenlétet kíván meg a hivatal székhelyén. A RÁKÓCZI-szabadságharc idején, mikor a királyi tisztviselőknek a csatlakozás vagy a teljes bizonytalanság közt kell választaniuk, ő inkább Pozsonyba húzódik. Jelenlétét a városban bizonyítják a rá vonatkozó sűrű anyakönyvi bejegyzések. A RÁKÓCZI-szabadságharc alatt sem hivatalát nem tudja kellően ellátni, sem birtokait nem képes megfelelően igazgatni, s ez súlyos anyagi kihatásokkal jár ránézve. Nem csoda tehát, ha néhány évvel később a hivatalos pénzek befizetésével is hátralékban van.⁹ Az uralkodóház ilyen esetben tekintettel van arra, hogy a háborús veszedelmek, károk miatt húzódik el a befizetés, haladéktól ad; az államnak való tartozás azonban olyan jellegű, hogy előbb-utóbb feltétlenül számon kéri és akkor még súlyosabb a kiegyenlítés terhe. A hivatalviselés gyakorta vált a családok anyagi romlásának okozójává, amit csak tetézett az, hogy a királyi szolgálatban állóknak éppen ebben az időben fokozottan nőnek a reprezentációs költségei is. SIGRAY László tanulmányainak befejező időszaka e körülmények jegyében áll, ha még egyelőre nem is érezhetők a nehézségek.

1713-ban fejezi be emlékirónk egyetemi tanulmányait, Nagyszombatban. A hároméves filozófiai tanfolyamot a doktorátussal zárja le — naplója szerint. Vizsgálatainak vezetője FÖLDVÁRI Mihály jezsuita tanár.

FÖLDVÁRI pozsonyi származású, nagy tudású ember volt, ki az egyetemen dékánsgot is viselt. Azok közé a rendtársai közé tartozott, akik szinte kizárólag magyar vagy erdélyi iskolákban működtek, elsősorban az akadémiákon. Erre nem utolsósorban mélyreható magyar történeti ismeretei képesítették.¹⁰

A kor szokása szerint a végző hallgatók, a respondensek vizsgájuk alkalmával kiadják a tanár valamelyik nyomtatásra érdemes művét:¹¹ ellenértékként szerepelnek nevükkel a címlapon.

Igy történt ez 1712-ben és 1713-ban Nagyszombatban is, SIGRAY László tanulmányai befejezésekor. 1712 augusztusában évfolyamának hallgatói prominens társuk, SIGRAY kitüntetése alkalmával kiadják FÖLDVÁRI: *Quaestiones historicae de rebus Hunnicis Avaricis et Hungaricis* című művét, melyet az Akadémia nyomdája bocsát közre 84 oldal terjedelemben.¹²

9. Orsz. Ltr. M. Kam. Ltr. Litterae ad Cam. 1709—250, 1714—65, és 1722—246. No. A hátralék 1713-ban 5465 frt., 1722-ben még mindig nem kevesebb mint 3062 frt. volt; abban az időben rendkívül nagy összeg, amelyet csak GOSZTONYI pozsonyi harmincados hátraléka múlt felül. A hátralék felgyülemzése a háború következménye volt.

10. SOMMERVOGEL, Carlos: *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*. Tome 3. Bruxelles—Paris, 1892. 822—823. col.

11. HORN, Ewald: *Die Disputationen u. Promotionen an den deutschen Universitäten*. . . Leipzig, 1893. (Beiheft 11. des Centralbl. f. Bibliothekswesen. 52, 54, 73. l.

12. OSZK, rakt. jelz.: 219.241

A könyv azonnal elárulja, hogy nem a hagyományosan szokásos antik szerzőkre támaszkodó etnológiai művel van dolga az olvasónak. 11 kérdésben, Quaestio-ban tárgyalja a magyar etnogenezis problémáját, állást foglalva a hármas, (hun, avar, magyar) honfoglalás kérdésében. Forrásai nem PTOLEMAIOS és az antik írók, hanem Siegmund BIRCKEN, BUSBEQUIUS, HERBERSTEIN, RUBRUKUIS, azután BERNEGGER, SCHOEDEL és természetesen THURÓCZI is. A felsorolással részben polemizál, s véleményét szerényen, de határozottan így szegezi le: „Nos concludimus ex his, tres immo Hunnorum ingressus in Pannoniam statuendos.” Módszerében a nyelvészeti elem is megjelenik, és alapjaiban már megvan benne mindaz, legalábbis feltételezés formájában, amit e kérdéstről a mai őstörténet, jóval nagyobb apparátusa mellett is, mondani képes. A végén mindezt így foglalja össze FÖLDVÁRI: „Utrum haec etymologia an mythologia sint, neque affirmamus, neque negamus, calamum et censuram suspendimus, qui certiora de Chunis, Avaribus et Hungaris antea dedimus. Omnem ad maiorem Dei Gloriam.”

Hátul a kötetben fel van sorolva név szerint az a harminc diák, akik az évfolyamot elvégezték s a kiadást lehetővé tették. Összetételük érdekes. Közülük 18 „Hungarus”-ként van jelölve — ezek kettő kivételével nemesek is. 11 a „pannon”-ok, azaz a szlovákok száma, kiknek alig fele polgári rendű, a többi — bár nincs jelezve — a nemnemesek közé tartozik. A harmincadik egy lőcsei német polgárfiú. Az összes hallgatók egyharmada Nyitra megyéből került ki, 7 Pozsony megyéből, a többiek is jobbra a közelebb eső megyékből; de még Kézdi székéből való székely fiú is akad köztük. E neo-baccalaureusok ahogyan nevezik magukat, ezzel részben be is fejezték tanulmányaikat, csak húszan folytatták.

1713-ban SIGRAY leteszi a doktorátust évfolyamtársai nagyobb részével együtt. Ezúttal ismét FÖLDVÁRI egyik munkáját adják ki a tanítványok, a MÁTYÁS királyról szólót. Címe: *Idea Principum in Sapientia coronata Matthiae Corvini regis Hungariae XXXIV. Honori Perillustris Domini Ladislai Ignatii Sigray ... et relinquorum praenobilium, reverendorum ac eruditorum dominorum ... Promotore Michaeli Földvári ... A condiscipulis Philosophis Neo-Doctoribus oblata.*¹³ Műfaját tekintve a „fejedelmi tükrök” sorába tartozik. Igyekszik MÁTYÁSRól minden adatot összefoglalni, ugyanakkor — filozófiai vizsgálat alkalmából kiadott mű lévén — a kor szellemének megfelelően architektonikusan, „oszlopokra” építve a témát, mutatja be az uralkodó egyéniségét, főként morális arculatát. Ha talán túl is idealizálja MÁTYÁST, ami annál inkább érthető, mivel példaképként akarja állítani az ifjúság elé, kétségtelen, hogy forráskritikát alkalmaz. Ez bizonyára a bollandisták hatása. Részletesen foglalkozik az uralkodó származásával, cáfolni igyekezve a ZSIGMOND királytól való törvénytelen eredetet, és úgy találja, hogy a római gens Corvinianából való származás nem lehetetlen, hiszen a király családja oláh eredetű, a vlachok pedig római gyarmatosok utódai. Elismeri azonban, hogy teljes bizonyosság nem nyerhető a kérdésben. A továbbiakban mondandóját MÁTYÁS erényei köré építi fel. Jellemzői szerinte a vallásosság, az okosság, az erősség, a bölcsesség, az igazságosság, a kegyesség és végül az alattvalók szeretete. Mindegyik állítását bőven illusztrálja MÁTYÁS életéből és a történelemből vett példákkal. Az alapjában történetbölcséleti mű retorikus fordulatain át is érződik a forrásirodalom alapos ismerete csakúgy, mint az annak

13. OSZK, rakt. jelz.: 219.260

bírálatára vonatkozó törekvés. A mű függelékében hátul ismét fel vannak sorolva a szigorlat respondensei, SIGRAYval az élen. Ebben az évfolyamban huszonhatan vizsgáztak, de közülük csak 19 az előző évi vizsgálat alkalmával is szereplő, a többi 7 új. A 19 régi hallgató közül 8 az előző évben még „pannon” nemzetiségűként szerepelt. De ebben az évfolyamban nemzetiségük jelölése már kizárólag „Hungarus”. Csak az egy lőcsei THAAN Antal jelzése „Germanus” most is, mint az előző évben. Figyelemreméltó, hogy mindegyikük neve előtt most már ott van az „úr” megjelölése, a D. (Dominus). Tanulmányaik véget értek, „diplomás” emberek lettek, ez most már a polgári vagy jobbágy származásúak számára is meghozta a megkülönböztetett, ha nem is kiváltságos társadalmi állást.

SIGRAY feljegyzéseiben erről a könyvről így emlékezik meg „... mihi itidem prout in gradu Baccalaureatus dedicatus fuit libellus eundem Primi locum in Cathalogo consequendo”. Az, hogy neve mindkét ízben a címlapon is szerepelt, hátul, a függelékben, többi társai közt pedig az első helyen, talán arra vezethető vissza, hogy a könyv kiadási költségeihez atyja anyagilag tetemesen hozzájárult. Társai közt felszentelt papok is voltak, akiknek rangja az egyházi egyetemen természetesen előzi meg a világiakét — mint amilyen SIGRAY is — származásukra pedig éppúgy nemesek, mint ő, sőt „praenobilis” is van a hallgatók közt. De talán SIGRAY volt a legszorgalmasabb, vagy a legtehetségesebb tanuló — esetleg ő tudott a tanárok nyelvén legjobban szólni — mindenesetre úgy látszik, tanulmányai végéig ő maradt az évfolyam-első. Indulása az életbe tehát nagyon kedvező körülmények közt történt.

Véget ért SIGRAY diákkora. Most joggyakorlatra jelentkezik és még az 1713-ik év végén esküt tesz a Királyi Táblánál. FELSŐBÜKI NAGY István protonótárius mellett kezdi meg a jogi és hivatali ismeretek elsajátítását. Az év elején megemlítette még naplójában ESTERHÁZY Pál nádor halálát, mint országos fontosságú eseményt. ESTERHÁZY — ZRÍNYI egykori harcostársa, ki részt vett még Buda visszavívásában is —, az uralkodóház lelkes híve volt, harminc éven át töltötte be a nádori tiszteletet. Mint politikusnak számos ellenfele volt, de bírta a dinasztia bizalmát. Tudomány- és művészszerető egyéniségének korában itthon nem nagyon gyakori voltát SIGRAY sem említi; inkább a határozott politikust veszi észre és sajnálja benne.

A következő, 1714-ik év meghozta SIGRAY első hivatalos kiszállását is, és pedig Trencsén megyébe. Majd Lőcsére, azután Eperjesre utazik, ugyancsak jogi ügyletben. Meglátogatja SIGRAY János szepesi prépostot, aztán a szepesi káptalan útlevelével Lengyelországba, Krakkóba utazik, a várost megismerni. Itt a pálosrendi szerzeteseknél száll meg. Ami megtekintésre érdemes, megnézi. Különösen a nagyszerűen épített templom nyeri meg a tetszését, mely rézlemezekkel van fedve. Úgy véli: Lengyelországnak nagyon gazdagnak kell lennie márványban, mert amerre csak megy, a templomokban minden, az oltárok, a szószékek márványból vannak. A várbeli székesegyházban megcsodálja ZSIGMOND császár és magyar király kápolnáját: megemlíti, hogy ez körmöci arannyal van beárnyozva, s a lengyelek úgy mondják: az uralkodó saját kezűleg aranyozta be. Kiemeli BÁTHORY István erdélyi fejedelem és lengyel király kápolnájának szépségét is. Felfigyel minden magyar vonatkozásra. Egyébként úgy találja, hogy a szép márványt sűrűn mossák, tisztán tartják. Bejárja a várat is, de „ott semmit sem láttam a romokon és az elhagyatottságon kívül” — jegyzi fel. Mikor húsvétkor megélné a város, csodálkozva látja „hogy nem volt minden olyan nyu-

godt a lengyel királyságban". Krakkóból visszamegy az említett préposthoz Kassára, majd csatlakozik principálisához, ki előbb Bártfára küldi egy végrehajtáshoz, azután együtt indulnak vissza Tállyán, Tarczalon, a híres tokaji hegy érintésével Miskolcon át Egerbe. Egerből Pesten át mennek Budára, hol SIGRAY megbámolja a magyar királyok régi székhelyét, majd Esztergomon és Komáromon át hazakiséri principálisát Felsőbükkre. Aratásidőben SIGRAY Szempezen tartózkodik, aztán Koronczóra és Győrbe megy. A protonótáriust is Győrben találja, ki a KORPONAYNÉ felségsértési ügyében kiküldött királyi különbíróság mellett tartózkodik itt. Röviden megemlékezik SIGRAY is az ügyről, melynek az asszony halálra ítélese és lefejezése volt a vége. Ezek után leírja a királyné pozsonyi megkoronázásának ünnepi külsőségeit, és a vele kapcsolatos eseményeket. Ebben az időszakban „szerény gazdaságát” néhány szülő megvásárlásával gyarapítja Dévényben.

Az 1715-ös év az országgyűlésről vált nevezetessé. De SIGRAY ezt csak röviden tárgyalja. Annál részletesebben írja le ezután következő utazását Zemplén megyébe, rokona, GHILLÁNY György esküvőjére. Három hétig tartózkodik az ország északkeleti részén, megnézi a számára addig még ismeretlen helyeket is, mint Ungvárt, Leleszt. Sárospatakon és Jászberényen át ismét Budára, onnan Fejér megyébe megy, Acsára, apai nagynénje férjéhez, UJVÁRI Imréhez. Ujvári a Magyar Kancellária registratora volt, s e helység földesura. Birtokát, melyet 12 éve nem látott, éppen ebben az időben kereste fel. Hozzá igyekszik SIGRAY, s itt találkozik egy másik kancelláriai tisztviselővel, MEDNYÁNSZKY István írnökkel is. Acsa határában, Ujvári majorjában éppen étkezéshez ülnek, mikor a falubeliek egy küldöttsége jelenik meg, s távozásra hívja fel őket. Kiderül: a falusiak, kik nemesnek tartják magukat, vonakodnak elismerni UJVÁRIT földesuruknak. Szóváltásra kerül sor, melynek hevében a puskával felfegyverzett falusiak agyonlövik UJVÁRIT. MEDNYÁNSZKY és SIGRAY a zab közé menekülnek, de elfogják, s csaknem meggyilkolják őket is.¹⁴ A zendülésnek a megyei katonaság vet véget, és igen szigorú ítélet következik. Ennek enyhítéséért folyamodik özvegy UJVÁRINÉ, aki nem akarja, hogy tömegesen végezzék ki a lázadás részeseit. SIGRAYt küldi az udvarhoz, aki a Kancelláriánál ILLÉSHÁZY Miklós kancellárnál el is éri, hogy a kisebb bűnösök életének megkegyelmezzon a király, amit külön futár útján adnak hírül. A gyilkosság után SIGRAY egy ideig Koronczón, Győr megyei birtokán tartózkodik, majd részt vesz azon az értekezleten, Pozsonyban, ahol a rendek az országgyűlés által elhatározott országos összeírás revízióját intézik. Az egyes megyéket más-más kerületből való összeírók konskribálják. A Pozsony megyeiek Szepest, a Sáros megyeiek Pozsonyt kapták feladatul. A revízió két hónapig tartott s jól zajlott le, mondja SIGRAY.

Az 1716-os év fő eseménye a török háború. Beszámol a hadi előkészületekről. A török Ázsiából hozott seregeket Európába. Itthon folyik az új katonák összeírása. Az ezredeket egy-egy új gránátos századdal erősítik meg. A Dunán nagy, Keller-nek nevezett hajók úsznak le, melyeket Bécsben angolok és hollandok építettek. Ilyen nagy hajókat és ekkora mennyiségben még sosem láttak a Dunán: meg is bámulja őket a lakosság. Nagy élelmiszerkészletek mennek le velük a

14. Megemlékezik erről a Magyar Kir. Kancellária feljegyzéskönyve, a Status Cancellariae 1690—1783 is. (O. Ltr., M. Kanc. Ltra., A 78) UJVÁRIT valóban az említett körülmények közt ölték meg.

Dunán a sereghez. A templomokban nyilvános könyörgéseket tartanak a győzelemért, sűrűn harangoznak. A papság lemond a tizedről a hadellátás javára. SZAVOJAI Jenő a vezér; részletesen leírja SIGRAY a pétervárad-i csatát és győzelmet, úgy, ahogyan azt hallotta. Kiemeli PÁLFFY János szerepét is. Majd Temesvár elfoglalásán örvendezik, mely „egész Magyarország utolsó kulcs-vára”. Beszámol arról, hogy SZAVOJAI Jenőt Győrött miképpen tünteti ki a pápai legátus azzal a hercegi kalappal, amelyet csak a kereszténység nagy fejedelmei szoktak elnyerni.¹⁵ Az év végén beszámol a termésről is — ezután ez szinte rendszeressé válik feljegyzéseiben — de erről az évről nem sok jót írhat. A nagy szárazság miatt a szőlő éretlen maradt, emberemlékezet óta nem volt ily csekély bortermés. Ennek következtében „a tömeg a folytonos pálinkaivás miatt elvesztette kedvét a boriváshoz” írja.

1717-ben egyaránt beszámol a helyi és az országos eseményekről. Márciusban a vármegyei tisztújításon apját közfelkiáltással alispánná választják. Ő maga is előlép: a szigeti (csallóközi) járás adószedője, perceptora lesz. A hadjárat során augusztus 16-án¹⁶ Belgrádnál nagy csata zajlik le, melyben SZAVOJAI Jenő győz és magát a várost feladják a törökök. Pozsony megye számára nagy probléma a katonaság téli beszállásolása. A porció nem elégséges. Így új összeírást és portáigazítást tartanak. Ő maga az alsó járást írja össze, beleértve a kurialista nemes urakat is. Decemberben elköltözik az atyai házból és Somorján telepszik le. Saját gazdaságában is, hivatalában is elszámol, mindent rendbe tesz. Az év azonban nem jó, mert oly nagy marhavész pusztít, hogy sok helyütt eltiltják a marhavágást.

1718 elején Pozsony megyében oly nagy volt a hó és a jég, hogy tavasszal súlyos árvizek keletkeztek. A Duna is, a Vág is úgy kiöntött, hogy arra emberemlékezet óta nem volt példa. A nyulak úsztak a vízben — írja — és könnyű volt őket megfogni. Az árvizes tavaszt olyan szárazság követte, hogy ilyenre hetven- sőt nyolcvanévesek se emlékeztek. Ezek eredménye nagy drágaság lett. Pusztítottak a heves szelek is. Saját kis Győr megyei gazdaságát mégis sikerült állatokkal gyarapítania. Leírja ezután a pozseraváci béke előkészületeit, megemlítve, hogy a szembenálló felek közt az angol király közvetített. Megyéjében azonban a háború következtében oly óriási a megterhelés — 164 000 forintot kell Pozsonynak előteremnie porcióként — hogy „a nyomorult köznépek az majdnem elviselhetetlen”. Szerencsére, jegyzi meg, az év végén oly jó volt az idő, hogy csaknem karácsonyig zöldelltek a mezők.

A következő év elején ismét előlép a megyei hivatalnoki karban; a főadószedővel ők bonyolítják le a hivatalos pénzügyi munkálatokat. Ismerteti a békétárgyalásokat, amennyire annak hírei hozzá eljutnak. Érdeklődése azonban főként a termésnek szól. Végre jó a szőlőtermés és bőven van must. Ez évben az uralkodó 90 000 porciót követelt az országtól, de az csak 70 000-et ajánlott meg.

1720-ból azt jegyzi fel SIGRAY, hogy ebben az évben a februári megyegyűlésen táblai ülnöknek választották meg. Az egész megye összeírását határozták el: az nemesekre és nememesekre egyaránt vonatkozik. Az összeírás célja az előbbi konskripció hibáinak kijavítása. Ugyanebben az évben apja, SIGRAY Ferenc

15. ARNETH, A.: *Prinz Eugen...* Bd. 2. Wien 1858, 409—410. p. ezt az eseményt ugyanígy írja le természetesen más források alapján.

16. Valójában augusztus 15-én.

HORVÁTH-SIMONSICS János személynök javaslatára annak protonotáriusa lett. Ez évről lényegesnek tartja feljegyezni azt is, hogy szeptember közepén ERDŐDY László Ádám nyitrai püspök lengyelországi követségbe ment a varsói országgyűlésre. Beszámol ennek a diétának a lefolyásáról is, bár nyilván csak hallomás alapján.

1721-ben Pozsony megyének 132 000 forintot kellett porcióként fizetnie. 130 000 forint össze is jött, bár az országlakosok ellenkeztek és a behajtás lehetlenségét mutatták ki. Az egész országra egyébként 85 000 egységnyi porciót vetettek ki. Lényeges eseményként említi, hogy márciusban KOHÁRY István országbíró elnöklelte alatt Pesten gyűlést tartottak, melyre „a volt belső ellenség” — azaz a volt kurucokat — is meghívták. E gyűlésen meghallgatták a protestánsok panaszait is.

1722-ben országgyűlés összehívását határozták el „mindenfajta betegség gyógykezelésére”, vagyis a politikai bajok orvoslására. Június 27-én össze is ülték. E diétán — hazai és honfiúsított — mágnások követi közt SIGRAY László is részt vesz, KUFFSTEIN gróf teljhatalmú megbízottjaként. Leírja az országgyűlést, melynek fő tárgya a leányági örökösödés biztosítása. Tüzetesen leírja az uralkodó útját és bevonulását Pozsonyba, az üdvözlők személyét és az ünnepséget. A király tíznapi tartózkodás után visszament Bécsbe, a tárgyalásokat KINSKY és STARHEMBERG grófok, mint kommisszáriusok folytatták. SIGRAY maga ez évben még a csallóközi taxás nemesek összeírását végezte el.

A következő évről is, mint legfontosabb eseményt, a porta-kiszámítást említi fel. Pozsony megyének szerinte 1712-ben 160 portája volt, ez évben viszont már 178 egész $\frac{3}{4}$ $\frac{1}{8}$ és $\frac{1}{32}$. Júliusban folytatódott a diéta STARHEMBERG Thomas Gundaker biztos az Udvari Kamera elnökének vezetése alatt, de csakhamar véget is ért. Az egész ország összeírására 12 nemest küldtek ki az ország négy kerületéből. A dunáninenni kerületből ő lett az egyik.

1724-ről azt jegyzi fel, hogy ebben az évben történt a Helytartótanács felállítás. Felsorolja az újabban kinevezett tanácsosokat, kik között ott volt atyja is, a köznemesi tanácsosok sorában mindjárt a második helyen. Ez az év családjának nagyon kedvezett. Apja idősebb fivére, SIGRAY János nádorhelyettes vagy alnádor lett; ifjabbik nagybátyja, SIGRAY József viszont bárói rangot nyert címerbővítéssel.¹⁷ Az országgyűlésen elhatározott adóösszeírást áttették a következő évre. A gazdasági életéről megjegyzi, hogy a gabonatermés Európa e részében oly meddő volt, hogy az árak jelentősen emelkedtek: az előző három évben is egy pozsonyi mérő gabonát 25 denárért, zabot 20 denárért lehetett eladni.

A következő esztendőben, annak a királyi határozatnak eredményeként, mely megtiltotta a kettős hivatalviselést, Bazinban megyegyűlés volt: apja lemondott az alispánságról, ő pedig a csallóközi perceptor tisztéről; ezeket mindketten 8 évig viselték. A nagyobb távolság miatt — mondja — Győr megyében levő birtokát 20 évre zálogba adta BABOCSAY Pál tábornoknak. Ennek az évnek is rossz volt a termése.

1726-ban oly sok hó esett télen, hogy sok ezer állat éhen halt. A városokban gyalog alig, kocsin egyáltalán nem lehetett közelkedni. Ilyenre még a hetvenévesek se emlékeztek. Ez évben ismételten Bécsbe utazik, az uralkodó minisztereivel veszi fel a kapcsolatot. A bécsi püspöknek — KOLLONICS Zsigmondnak —

17. Orsz. Ltr. M. Kancell. Ltr. Libri Regii, Tom. 34. pag. 551.

annyira megnyeri bizalmát, hogy az teljhatalmú megbízottjává teszi őt. Szent István király napján a magyar királyi kancelláriánál ebédel: 5 óra körül az uralkodó magánkihallgatáson fogadja. Álláskérésről van szó; számos jelölt közül a második helyet sikerül elérnie. Pozsony megyétől 8 évi adószedői tiszte után nemcsak igazolóiratot kap arról, hogy elszámolt ami „ritka példa ebben a megyében”, hanem feladatai jó elvégzéséért még 100 arany jutalmat is kap. A gabona és bortermésről azt jegyzi meg, hogy az közepes volt.

1727-ben a SIGRAY családot nagy csapás éri. Atyja, Ferenc, helytartótanácsi tanácsos, 36 évi közszolgálat után 54 éves korában elhal.¹⁸ Leírja temetését is: Máriavölgyön, a család régi sírboltjába temették el, melyet egyik ősük, SIGRAY János készíttetett. Apja halála után utazni megy: a bányavárosokat akarja megismerni, ahol még sosem járt. Ezek gazdagsága ismeretes — írja. Itt a hegyek mélyébe is le lehet szállni. A hitelesség okából „Ercs” (Erz) nevű masszákat is hozott onnan magával, különböző rézből formált alakokat. Az inspektorok és munkások ilyeneket szoktak adni megtisztelés jeléül.¹⁹ Ezután Dévénybe megy, hogy birtokosztályt tegyen elhalt apja és annak fivére, SIGRAY János között. Nagy építkezésbe kezd: Pozsonyban meg akarja szerezni a Bornemissza-házat PALUSKA Györgytől. Ez, úgy véli, mindenképpen őt, mint a pesti BORNEMISSZA család vérségi (leányági) leszármazottját, illeti meg. Egy részét sikerült is megszereznie és fényes ingóságokkal berendeznie.

Még nem sejtí, hogy sorsa nemsokára fordulóponthoz ér.

1728-ban ismét beszámol az országgyűlésről. KINSKY cseh kancellár és NESSELRODE Ferenc gróf főhadbiztos a királyi komisszáriusok. Ő ezen mint több távollévő főnemes képviselője vesz részt. Az országgyűlésen — SIGRAY adatai szerint — 2 000 000 forint nagyságrendű megajánlást kér az uralkodó. SIGRAY leírásából kitűnik, hogy ő maga is tisztában volt azzal, hogy ez az ország akkori teherbíróképességét meghaladta. De úgy látszik, hűen kiszolgálta a királyi intenciót, mert ez évben beszámol arról is, hogy elnyerte a bárói címet.²⁰

Érdeemes e pontnál megállni és fontolóra venni a memoáríró sorsát. Mint már az előbbiekből látható, SIGRAY László ambiciózus középnemesi családból való, ő maga is erősen törekszik érvényesülni. Kérdés azonban: a bárói címadoományozás előnnyel járt-e részére, vagy hátránnyal? Akkor ez kétségtelenül a királyi kegy jele volt. Csupán az lehet kérdéses, hogy igazi előnnyel járt-e részére a rangemelés, kivált, ahogyan az a hivatalnokcsaládok legtöbbszörénél történt, ha „titulus sine vitulo” adományában részesültek. A középnemes a főrangú címmel egy előkelőbbnek tekintett státusba került, de ehhez hiányzott a megfelelő reprezentációs alapja. Amellett, mint főrend, kívülrekedt azon az elhelyezkedési lehetőségen, amit a megyei tisztségviselés jelentett, ahol tevékenységi területet találhatott magának. Ha nem volt kedve a katonai pályán valami magasabb tisztséghez — amihez viszont gyakorlat kellett volna s ez nem volt meg neki — legfeljebb főispánnak mehetett el. A főispánságban azonban nem konkurrálhatott

18. SIGRAY Ferenc 1727. febr. 7-én halt meg Pozsonyban. Az anyakönyvi bejegyzés szerint csak 49 esztendő volt; de fiának adata valószínűbb. Hiszen, ha 1695-ben családapa volt, idősebbnek kellett lennie.

19. Ezt a szokást a felvidéki bányákkal kapcsolatban MONTESQUIEU is említi. I.: BIRKÁS L.: *Francia utazók Magyarországon*. Szeged, 1948. 76. l.

20. János nevű nagybátyjával együtt az év végén (dec. 10.) nyerte el a rangot „de Felső-Surány” előnévvel. O. Ltr. M. Kancell. Ltr. Libri Regii. Tom. 36. pag. 292.

a régi, jómódú birtokos, törzsökös mágnáscsaládok fiaival, akik közül nem egy külföldön tanult s az udvarnál is ajánlókra támaszkodhatott. A főispáni állások száma emellett kevés, üresedés alig van, pretendens sok. Még a Királyi Táblánál vagy a Hétszemélyes Táblánál helyezkedhetne el mint főúri ülnök: de itt ugyanaz a konkurrencia, mint a főispánságnál: amellet a jogi gyakorlat nagyon számít, már pedig, amint láttuk, az ifjú SIGRAY a jogi gyakorlatnak meglehetősen elébe helyezte az utazgatást és a szórakozást. Így hát nem sok esélye van. Nemsokára eléri a — talán furcsának tűnik a meghatározás — a „munkanélküli mágnás hivatalnokjelölt” sorsa.

Mindebből még egyelőre alig érez valamit. 1729-ben azt jegyzi fel büszkén, hogy a SIGRAY családból ő az első, aki a „primores Regni velut magnates” diétai gyűlekezetében részt vehetett. De észre kell vennie a mély ellentétet is, mely az országgyűlésben feszül. „Manifesta difidentia et in contraria nitentes animos” — ezzel jellemzi a hangulatot.

1730-ban megjegyzi, hogy ESTERHÁZY József udvarmestert elmozdították helytartótanácsi tanácsosi állásából, ZICHY Ádám nádori protonótáriust pedig fizetésétől fosztották meg az utóbbi diétai üléseken mondottak és történetek miatt.²¹ Látnia kell, hogy az ország erőforrásait a Habsburg-ház saját hatalmi céljaira, erőin felül veszi igénybe. Ez a hatalmi politika most családjában is érinti: Renáta húga férjét, GRAU báró hadnagyot ezredével a messzi Itáliába helyezik. Az alig egyéves házasság nagy szomorúsággal búcsúznak egymástól.²²

SIGRAY élete is új fordulatot vesz. Ahelyett, hogy ahhoz látna, amit a józan realitás sugall: befelé fordulás, birtokainak rendezése, jobb gazdálkodás — amit nagy szerző kortársai, egy FESTETICH, egy GRASSALKOVICS tesznek — az udvar felé fordul. Onnan várja érvényesülését. Pedig ígéreten kívül nem kapott semmit.

1730 novemberében és decemberében Bécsben van audiencián: akkor kap kihallgatást, amikor az uralkodó éppen ebédel. SIGRAY ezt óriási kegynek érzi, hiszen ezt csak kamarásokkal teszi meg a király. Sőt, megengedik, hogy famulálhasson, amit kitüntetésnek vesz. (Pedig büszke magyar nemesből most degradálják udvari tányérnyalóvá). De hát elkápráztatja az udvar, a barokk fejedelmi abszolutizmusnak ez a nagyszerűen raffinált eszköze. Arra büszke, hogy a SIGRAY családból ő elsőnek jutott el az udvarhoz. Részt vesz a fényes és csábító szórakozásokban, operát is lát, amit külön feljegyez. „Interfui quoque Comedys, seu Opera dictis Ludis in praesentia totius Aulae ac Suae Maiestatum productis, honorificem inter Primores Ministros habita sessione.”

Csoda-e ha a sok új, csillogó látvány közt szegény SIGRAY elveszti egyensúlyát? XIV. LAJOS versailles-i receptje teljes hatással működik Bécsben is.

21. ESTERHÁZY József ekkoriban a rendi ellenzék egyik vezetőgyénisége: a diétán élesen merült fel a hadiadó-kivetés, a földadó és a nemesi adómentesség kérdése. L. *Magyar Történet* IV. köt. Bp. 1935. 355. l. és *Magyarország története 1526–1790*. Bp. 1962. 649. l.
22. GRAU báró éppoly kevéssé vagyonos főnemes, mint a SIGRAY család tagjai. GRAU nevű német főrangú család a SIEBMACHER gyűjtemény szerint nem is ismeretes. (L.: JÄGER-SUNSTENAU, H.: *General-Index in den Siebmacher'schen Wappenbüchern*. Graz, 1964. 301, 303. l.) Viszont tudunk GRAU nevű katalán spanyol emigránsról, ki III. KÁROLY kísérőjeként került Magyarországra. (Főv. Ltr., Pest város ltra., Járványügyi ir., fasc. 2. Jelzetlen iratok.) Lehet, hogy az említett hadnagy rokona.

Azért a realitásérzék még nem hagyta cserben. Felismerte, hogy ha az udvarnál tekintélyt akar, birtokait kell rendbehozni.

1731-ben, hazatérve, stabilizálni akarja a „jus possessionis”-t és véget akar vetni a korában annyira jellemző és minden anyagi erőt és energiát lekötő birtokpereknek, melyek elsősorban a rokonsággal és azzal a nemzetséggel — az ő esetében a PÁLFFY családdal — melynek familiárisai voltak az ősök, folynak. Vállalkozásba is kezd. Egy pozsonyi épületben, melyet még 1729-ben szerzett, serfőzdét készül nyitni.

Ez a korszak a bérleti gazdálkodás ideje Magyarországon is. Az állam bevételi forrásait: a harmincadot, a fiskális birtokokat bérbe adja. Úgyes vállalkozók — mint pl. a NEFFCZERN-testvérek, vagyonokat hoznak ki ebből.²³ Magyarok is sikerrel vesznek részt e vállalatokban, pl. TERNYÉY János, a Szepesi Kamara tisztségviselője. Főpapok már éppenséggel manufaktúrákkal kezdeményezik az iparfejlesztést, pl. CSÁKY érsek Szentgotthárdon dohánygyárat,²⁴ NESSELRODE pécsi püspök Pécssett bőrgyárat létesít.²⁵ Ebben a gazdasági lendületben SIGRAY is kísérletezik, a mindig biztos piacra számító serfőzéssel. De éppen itt követi el a hibák egyik legjelentősebbjét: ahelyett, hogy véget vetne a már folyó pereknek, PÁLFFY nádor ellen is pert indít a nagyszombati táblánál.

Ez az 1731-es év sem volt jó termésű, és SIGRAY észreveszi, fel is jegyzi, hogy a nyomorult nép terhe növekszik. A hadsereg visszatér Itáliából: a beszállásolás egy örökös tartományt se terhel annyira, mint Magyarországot.

1732-ben az év nagyszombati perével kezdődik. A nádor meghal, utóda azonban nem PÁLFFY Miklós országbíró lesz, ahogyan várták, hanem LOTHARINGIAI FERENC ISTVÁN herceg, a jeruzsálemi király, Godefrid leszármazottja. LOTHARINGIAI FERENC postakocsin jött Pozsonyba. Udvartartása részére házakat keresnek. SIGRAY is kiadja házáat, mint írja, 2000 forint bérért a herceg hivatalnokainak. Megemlíti, hogy nagy vadászatokat tartanak a város körül, majd a herceg leutazik a Dunán Belgrádig és megnézi a várakat.²⁶

Az 1733-as évben több haláleset történik családjában: ez öröklésre ad alkalmat. Apai nagyanyjának nővére elhal és ezzel a Nadányi-birtokok — úgy véli — rá szállnak. NADÁNYI Miklós egykor Érsekújvár és Verebély várának kapitánya volt, jómódú birtokos. Dédapja családja Biharból származott s ott is voltak eredetileg javai.²⁷

A következő évben ezek felderítésére indul Bihar megyébe. Csakhogy ezeket a javakat, még a család előnevét adó Körös-Nadányt is, a HARRUCKERN család birtokolja. Nagy utat tesz meg: Debrecent, Nagykárolyt, Váradot is megjárja. Egerben a püspök vendége. Nagyszerű lakomán vesz részt, megnézi a várat és a nagyon kellemes kerteket. Pesten, Vácon, Nógrádon át tér vissza. A politikai eseményekből a lengyel örökösödési háborút említi meg. Emiatt három új ma-

23. NEFFCZERN-féle bérleti rendszerről FALLENBÜCHL Z.: *A Szepesi Kamara tisztségviselői = Levéltári Közlemények*. 1967. 38. évf. 209–210. l.

24. O. Ltr., M. Kam. Ltr. Litterae ad Cam. 1733–36. No.

25. Uo. 1733 — 148. No.

26. Az utazást említi ARNETH is, *Maria Theresia's erste Regierungsjahre*. Bd. 1. Wien, 1863. c. művében. pag. 20.

27. E NADÁNYI-öröklésre vonatkozó iratok O. Ltr. M. Kam. Ltr. Litterae ad Cam. 1733 — 101 és 113. No. A hagyatékot SIGRAY János is, László is maguknak vindikálták. László, a naplóró tanúkra is hivatkozik, hogy ő az általános örökös.

gyar ezredet szerveznek s a rendes adón felül újabb félmilliót vetnek ki az országra. Egyik rokonával, GHILLÁNY Jánossal Bécsben is jár az udvarnál.

1735-ben az új magyar ezredet egyikét GHILLÁNYRA bízzák. Könnyen megkaphatná az alezredestséget, de betegsége ebben megakadályozza. Atritis vagában szenved, mint mondja. Felemlíti az itáliai hadjárat eseményeit és az adóemelési ügyeket is. Az év vége felé pereit kezdenek igen rosszul alakulni.

A következő évben, mint mondja „ügyvéde hűtlensége miatt” távollétében elmarasztalja a bíróság. Ezt az Udvari Kancelláriánál megpróbálja hatálytalanítani, de mert itt „ellensége” van, sikertelenül. Bécsben abban a ritka alkalomban van része, hogy uralkodói esküvőt láthat: MÁRIA TERÉZIA és LOTHARINGIAI FERENC házasságkötését. Mindenütt ott van, szívesen is fogadják naplója szerint. „Ruházatban (a magyarok közül) szinte senki sem múlt engem felül, három egymást követő napon váltogatva az öltözetet.” Gyöngyökkel kirakott kardja a legszebb volt. Büszkén említi, hogy az uralkodó „der schönere Ungar”-nak nevezte őt. Tüzetesen leírja az esküvőt. Később estig gyönyörködtek az udvar jelenlétében tartott operai előadásban.²⁸ Őt az udvarhölgyek helyének biztosítására küldték, s mint írja „kettős érdekességgel üdültem fel; egyrészt az opera látásával, másrészt a bájos kisasszonyokkal való szórakozással”. QUESTENBERG gróf titkos tanácsos leányát megismeri és „non tantum adamavi, verum in futuram quoque vitae sociam eligi”. Február 14-én udvari álarcosbálon vesz részt. Kiemeli itt a jó tokaji bort is. Az udvari mulatság után még elmegy a Mehlgrubenbe is, a mágánások diszkrét mulatóhelyére, ahol egy arany a belépti díj. Így szórakozik egészen hamvazószerdáig.

A naplóban itt következik az egyetlen filozofikus megjegyzés. Mintha érezné a sorsfordulatot. „Unde superbiter homo, cuius conceptio culpa, nasci poena, labor vita, necesse mori.” „Mért kevélykedik az ember, kinek fogantatása véték, születése büntetés, élete szenvedés és meg kell halnia.”

A magyarok közül az ünnepeken PÁLFFY János gróf udvarmesteren és rajta kívül csak még négyen vettek részt. Sok költségébe is került ez — jegyzi meg. Felhasználva az alkalmat kéri Somogy megye főispánságát, melyet atyai nagybátyja, SIGRAY József báró viselt. Március 6-án audienciát kap. KOLLONICS érsek és ESZTERHÁZY József horvát bán támogatják. De megállapítja, hogy valamelyik elmulasztotta a támogatást, s így egy legközelebbi üresedésre utalják az állást kérőt.

Úgy találja, szörnyű praktika folyik ellene. Nagyszombathban folyik pere SIGRAY János, ellen. Apja testvére, őt végrendeletében kitagadta minden örökségből és a másik fivérre, SIGRAY Józsefre hagyta minden vagyonát. Felkeresi SIGRAY Józsefet Felsősurányban, de úgy látszik, a látogatás eredménytelen, mert, mint írja, ebből „törvénytelen helyzet” született meg. Az évről egyébként megírja, hogy SZAVOJAI Eugén herceg meghalt; a birodalomból és Itáliából a csapatokat hazaszállítási címén észrevétlenül Törökország határa felé vitték.

1737-ben betegsége, az atritis vega, úgy látszik kórházba kényszeríti, mert „csiszolatlan barátok” közt tölt négy hetet. Ezek alighanem misericordiánus (írgalmasrendi) szerzetesek lehettek, akik betegápolással és gyógykezeléssel foglalkoztak. Pozsonyban is volt zárdájuk.

28. Az opera ekkoriban előkelő emberek zártkörű kedvteléseként műkedvelő udvari mulatság is. A hagyomány szerint MÁRIA TERÉZIA maga is fellépett ilyen udvari operai előadásokon. L. ARNETH, A.: *Maria Theresia*. Bd. 1. pag. 13.

Az év eseményeiből az új háborút írja le részletesen. Úgy mondja, a magyar nemesség önként felajánlotta a felkelést a török háborúra, mielőtt a „már csaknem kimerült és nyomorult köznép” újra megterhelésére sor kerülne, melyet a rendes porción kívül még új adókkal is sújtának. „Az udvar mindazonáltal félve attól, hogy a felkelést a velükszületett hajlandósággal a magyarok a király ellen fordíthatnák, ezt nem óhajtotta, csupán a pénzbeli segítséget.” Elhatározták az udvarnál a török háborút „nehogy a császári katona pihenjen”. Új hajók is készültek, Gallae... seu Marinae Naves — gályák, azaz tengeri hajók, Bécsben építették őket. (Észrevehető, SIGRAYnak, mint nyilván magyar kortársainak is, ezek az új hajók — és a dunai hadihajózás általában — nagy élményt jelentettek.) Ezután részletesen leírja a hadjárat kezdeti sikereit, említi Bosznia elfoglalási kísérletét. Megjegyzi, hogy Bosznia valaha a magyar koronához tartozott, de ez a birtokjog már csak a zászlókon és a pecséteken szerepel.

Ő maga a háborúban nem vesz részt. Morvaországba utazik, Brünnbe, Austerlitzbe. KAUNITZ grófnál ünnepélyesen fogadják és itt újra találkozik QUESTENBERG kisasszonnyal is. Majd a vellehardi apátságot tekinti meg. Utána visszamegy Pozsonyba, ahol tanúja a Szent Mihálykor történt nagy hajóhíd-szerencsétlenségnek, melynek számtalan áldozata volt, akik közül mintegy háromszáznak a holttestét találták csak meg.

Leírja ezután a háború szerencsétlen folytatását, melyet kortársaihoz hasonlóan, a fővezér, SECKENDORFF hibájának tulajdonít. 60 000 ember veszett oda az éhségtől és „Seckendorff, a legelfajultabb ember, leghibásabb és csalárd rendelkezései miatt”. SECKENDORFFot akkor a közvélemény árulónak tartotta a sereg romlásáért, he is börtönözték. A nagyobb büntetéstől csak az mentette meg, hogy az udvar attól félt, hogy a protestáns SECKENDORFF elítélését vallási ellenszenvnek fogják tulajdonítani.²⁹

A következő évben, 1738-ban újra kéri Somogy megye főispáni állását. Ismét KOLLONICSOT és ESZTERHÁZY Józsefet jelöli meg támogatóiul, de eredményt most sem ér el: még azzal sem biztatják, hogy SIGRAY József halála esetén megkapja a főispánságot. Mágnás táblai ülnöki állásért is folyamodik, de hiába.³⁰ Vidám farsangi mulatsággal vigasztalódik Bécsben. Mikor utána hazatér Magyarországra, megállapítja, hogy „a nyomorult nép legnagyobb megterhelésével ez hadszíntérre vált”. LOTHARINGIAI FERENC, a helytartó Toszkánában van éppen ekkor. A török is megtette előkészületeit, de harcra nem kerül sor „az emberek nagy alkalmatlansága” miatt. A császári sereg harcképtelen a járvány miatt. Téli szállásra bajor segédhad érkezik Pozsony megyébe. Ez évben is főként javai visszaszerzésén fáradoz de közben más birtokokat is vásárol.

1739-ben Bécsben a Kancellárián és az Udvari Kamaránál próbálkozik birtokai ügyében. Sikerül is, úgy látszik, elvesztett javai visszaadását kieszközölnie. Áprilisban meghal SIGRAY József, a somogyi főispán, most tehát ő lett a család szeniora. Bécsbe siet az udvarhoz. Megjegyzi, hogy külön kegyből elkísérhette azt

29. A SECKENDORFF elleni panaszokat és a hangulatot ugyanígy jellemzi ARNETH is. (Uo. Bd. 1. pag. 38 — 39.)

30. O. Ltr., M. Kanc. Ltra. Originales Referadae 1738 No. 62. (1738. júl. 14.) SIGRAY nem volt a helyezettek közt, bár neve említve van a pályázók sorában. Számításba mégsem jött. Igaz, kérését nem tudta mással alátámasztani, mint azzal a meglehetősen semmitmondó megjegyzéssel, hogy a hazai jogot eléggé (sufficienter) ismeri.

Laxenburgba és kiszolgálhatott az asztalnál. (Nem is veszi észre helyzete visszáságát, kitüntetésnek látja azt, ami valójában megalázás: főispánság helyett asztali kiszolgálás.) Ezután birtokain utazgat és ismerőseit keresi fel. Közben értesül a groczkai csatáról, melyben két rokonát veszíti el: az egyik Renata nővérenek férje, DE GRAU báró, gránátoskapitány. Leírja azt a helyzetet, a pánik állapotát, mely az ütközet és Belgrád elvesztése után Bécsben lábrakapott és NEIPPERG gróf parancsnok bebörtönöztetését.³¹

1740 a politika éve, SIGRAY naplójában is az ilyen jellegű feljegyzések dominálnak. A törökkel való béketárgyalásokon, ahogyan mondja, kell, hogy az uralkodó mellett magyarok is legyenek; ezt a törvény írja elő. Ezen a címen csatlakozik a Konstantinápolyba menő császári követséghez, s azzal az országgal déli határáig elmegy. Ez persze csak ürügy; megjegyzi, hogy másutt az országban már járt, de itt még nem. Tehát megnézi a Délvidéket, említi külön a régi római omladékokat is. Azután leírja a Szávánál a követcserét, a török követ fogadását, s megemlíti, „világosan kimutatják, hogy a törököknél a magyart elébe helyezik a német nemzetnek”. A szultán követe különben, mint 1719-ben is — írja — nem akart lovon Bécsbe menni, hanem kocsin: ezt jelentették a portára, ahonnan utasítást kapott, hogy lovon menjen. Beszámol KÁROLY császár és király haláláról is. Az uralkodó Féltoronyban vadászott, kiment a viharba, „putans Astra quoque suae subesse Potestati”, megfázott és vérhányás lépett fel nála. Az uralmat gyorsan bekövetkezett halála után idősebb leánya, MÁRIA TERÉZIA vette át.

SIGRAY a női uralommal szemben rendkívül szkeptikus. Véleménye azonban aligha lehetett teljesen izolált. Ezt írja: „Mindig veszedelmes az alattvalóknak, mert az egész világegyetem intézményével ellentétes, hogy férfiak nők, vagy az ostoba női kormányzás alá kerüljenek.”³² MÁRIA TERÉZIÁRÓL megjegyzi azt is, hogy a magyar király pecsétje helyett a sast kezdte használni, „ámbár amaz (Magyarország) az örökös tartományok közül az első lenne”.

Kedvezőtlen véleménye az ifjú királynőről nem gátolja meg abban, hogy kihallgatást ne kérjen, melyben az igazságszolgáltatás korrekcióját szeretné elérni — azaz felsőbb belenyúlást a bíróság vele szembeni ítéletébe.

1741-ről megjegyzi, hogy „Brandenburg fejedelme miatt” ki „Lipót császár nagylelkűségéből porosz király is” háború tört ki. Megemlékezik JÓZSEF trónörökös születéséről majd a pozsonyi országgyűlésről, hol szokatlanul nagy volt a gyülekezés. De a híres jelenetet nem említi, noha megnézte az ünnepeket. Közben — írja — Felső-Ausztriában „tumultus” támadt. A bajor választó behatolt oda és egész Csehországot megszállta; VII. KÁROLY néven császárrá választották, meg is koronázták. A királynő pozsonyi tartózkodását úgy kommentálja, hogy az soká tartott: „Bécs nem volt elég alkalmas az Osztrák Ház leányának.” Mikor december 8-án MÁRIA TERÉZIA visszamegy Bécsbe, SIGRAY is odautazik, az udvarhoz, de magánlátogatás céljára is.

Az uralomváltozást ismét álláskérésre használja fel. Ezúttal a Dunántúli Kerületi Tábla elnökének megürült hivataláért pályázik, „úgy őseinek javait vesztésével és vérük ontásával tanúsított hűségére mint saját jogi és politikai ügyekben szerzett érdemére való tekintettel”. Az állást nem kapta meg.³³

31. Ez a hangulatleírás is hű, mint azt ARNETH műve tanúsítja (i. m. 49—51. pag.)

32. Nőuralom-ellenessége nemcsak egyéni: ilyen volt a bécsi néphangulat is. (i. m. 89. pag.)

33. Orsz. Ltr., M. Kanc. Ltr. Orig. Refer. 1741 — 95. No.

1742-ben SIGRAY feljegyzései szerint bevétette magát az ADAM-féle bécsi kereskedelmi társaságba. Bécsben maradt egész májusig, akkor alkalom lévén rá „Európa felső részeinek” megtekintésére indult. Salzburgban az érsek szívesen fogadja. Mindent megnéz, ami csak megtekinthető. Körmeneten is részt vesz „a nép csodálata mellett, mert ritka itt a magyarosan öltözött”. Azután Passauba megy, majd innen Linzen, Sankt Florianon, Melken és Göttweigen át tér vissza Bécsbe. A háborúról jegyzi meg, hogy annak végét nem lehet remélni. Sziléziát és Glatz cseh kerületet a királynő átengedte Brandenburgnak. Bár JÓZSEF trónörökös szerezné vissza ezt a tartományt, mely egykor „szintén Magyarország koronájához tartozott”. A borteremis közepes, de olyan, hogy alig alkalmas emberi fogyasztásra.

1743-ból azt említi, hogy a farsangon a királynő is részt vett. A nőnem részére újfajta amazonlovaglást eszeltek ki „Karosel” (caroussel) néven — írja. A lovaglósiskolában a királynő vezetésével 8 ilyen amazon vágatott, lándsát vetve, és karddal egy törökfejet vagdalva. A politikában megemlíti, hogy Prágát tél végén kiürítették a franciák és idéz egy akkoriban közszájon forgó distichont is

Intrarunt Pragam Galli, rediere Capones
Quis castravit eos, Hungarus ensis erat.

Szomorúan jegyzi meg, hogy betegsége miatt ez évben nem tudott elmenni MÁRIA TERÉZIA cseh királynővé való megkoronázására. Viszont ugyanakkor Bécsben tevékeny. Négy külvárosi házát szerzett, kettőt a Leopoldstadtban, kettőt Maria Hilfben a Landstrassén. Ezek mind vendégfogadós, kocsmás házak, melyeket azért is szerez meg, hogy könnyebb legyen részére az udvar közelében való tartózkodás. Az év politikai eseményeiből még Bajorországnak a királynő hadai általi elfoglalását említi meg s úgy véli, hogy ezt az országot az elvesztett Szilézia helyett megtarthatná. De győztek seregei Franciaországban, a Rajnán túl is: a „Bandurok” (pandurok) kitüntették magukat. „E szlavón népet addig ott még nem látták” — írja róluk.

1744-ben MÁRIA-ANNA főhercegnő és KÁROLY lotharingiai herceg esküvőjéről számol be. Bécsben farsangol, de a tavasz nagy szerencsétlenséget hoz. Emberemlékezete óta nem látott árvízkatasztrófa éri a császári fővárost. A hidak összedőlnek. A Leopoldstadtot egyöles víz árasztja el; ő maga is csak nehezen menekül a Belvárosba. Ez az év igen szerencsétlen számára. Bajára utazik, anyagi ügyei miatt, tárgyal az alispánnal és a kalocsai érsekkel, majd Pestre megy pere miatt a királyi Táblához. Pervesztes lett: úgy találja, hogy ellenségei, „ellene, a bárány ellen” „farkasként” törnek. Az udvarnál is feltárta „cselvetéseiket” de „félreértették kérését”. A politikai események sorából a porosz háború folytatását említi meg. A királynő Pozsonyba jött. Miniszteriális konferenciát tartottak: a főtéma 20 000 főnyi lovas segélyhad kérdése. A mágnások és nemesek közül sokat tiszteknek választanak meg: a fővezér, tábornagyi ranggal ESTERHÁZY József gróf. A sereg téli szállásra Sziléziába vonul. SIGRAY azonban nem tart vele.³⁴

1745-ről feljegyzi, hogy a porosz betört Magyarországra is, elfoglalta Szokolczát. SIGRAY Bécsben marad. Feljegyzi az udvarhoz érkezett futároktól szerzett híreket. Megemlíti LOTHARINGIAI FERENC frankfurti koronázását; úgy tudja,

34. SIGRAY kortársa, GRASSALKOVICS Antal (szül. 1694) részt vett a hadjáratban. FALLENBÜCHL Z.: *Grassalkovics Antal aforizmái.* = *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1970–1971.* Bp. 1973. 340. l.

MÁRIA TERÉZIÁT azért nem koronázták meg, mert ezzel a magyar királynő szuverenitását kívánta hangsúlyozni, mivel Magyarország a Birodalomtól független királyság. E koronázáson a naplóíró értesülése szerint sokan voltak ott a magyar és az erdélyi mágnások közül is. Az uralkodói pár bécsi hazatéréseivel kapcsolatos ünnepekről bőszégesen ír SIGRAY.

1746-ban Győrbe utazik: két éve nem volt ott. De csakhamar visszatér Bécsbe, ahol ágnak dől. Ez évről a külpolitikában a porosz királlyal való megegyezést és Belgium elvesztését jegyzi fel. Észrevehetően — egészségi állapota miatt — kevéssé érdeklik az események.

1747-ben állapota javult. Bécsben ugyan nem intézte el ügyeit, de mégis hazamegy Magyarországra. Javait a Királyi Táblánál nemcsak, hogy nem kapta vissza, de még újra kénytelen Bécsbe menni a Kancelláriához és más udvari hivatalokhoz. Pere a PALUSKA család ellen a pozsonyi Bornemissza-ház miatt még folyik. Ezt a házat „a Paluskák, paraszti származású emberek, erőszakos kézzel, tehát parasztosan vették el” — tőle, a szerinte jogos örököstől —, és a városi magisztrátus, bírói ítélettel tette rá a kezét.³⁵ A per a tárnoki szék előtt folyik. „Úgy lehet, többet tesz a kedvezés a bíróban, semmint a törvény a törvénykönyvben” — írja naplójába. A külpolitikát ez évben csak érinti: elveszett Belgium és Génua, hadseregünk idegenben, Hollandiában táborozik. A nyarat a sereg az elvesztett területek visszafoglalásával igyekszik eltölteni.

A következő évről azt írja: a hadsereg már nem tevékenykedett. A franciákkal megkötötték a békét. Ez évben is Bécsben „kellett” maradnia ügyei miatt.

1749-ben szintén Bécsben van. A nádor, mint Pozsony megye főispánja, elrendelte, hogy összes megyebeli ügyeit vizsgálják felül és kapjon jogorvoslatot. A politikában helyreállt a béke, de csak vonakodva halad minden a követek részéről az egyetértés hiánya miatt. Megemlíti Ausztriában a nagy változásokat, az osztrák és cseh kancellária összevonását, a kormányiszervek átalakítását. Szkeptikus e változásokkal szemben: „Adjon Isten szerencsés kiemenetelt ekkora változtatásban; nehogy minden a legrosszabbra forduljon.”

1750-ről azt jegyzi fel: családjuk ősi birtokát, a Vas megyei Felsősurányt, SIGRAY József fia, Károly elidegenítette.³⁶ Megpróbálja most jogait újra érvényesíteni és bíróilag ellentmond ennek. Októberig Bécsben van: ekkor Pozsonyba megy, ahol három teljes évig nem járt. Ekkor tudja meg azt is, hogy testvére, Renata, özvegy GRAU báróné még a múlt évben Szeniczen elhalt. (A testvérek közti kapcsolat tehát nem lehetett vajmi erős.) Ebben az évben közepes a termés.

1751 országgyűlés éve. Megemlíti, hogy a királynő őt is meghívta erre. Az országgyűlésről, annak tárgyáról feljegyzi, hogy főként három kérdés van napirenden: a sorkatonaság fenntartása és gyarapítása, a várak megerősítése, kivált a

35. A PALUSKA család kétségkívül nem prominens nemes, de érdemes hivatalnok-család volt. PALUSKA György nemességét 1701. júl. 30-án igazolták; 1719-ben pedig „maróthi” előnevet nyert. SIGRAY teljesen alaptalanul és jogtalanul nyilatkozik így róla. Az említett PALUSKA György egyébként az esztergomi érseki birtokok prefektusa, majd 1723-tól 1732-ig helytartótanácsi tanácsos volt, tehát SIGRAY apjának hivatalbeli kollégája. A PALUSKA-családnak Pozsonyban volt egy háza, melyet a tanácsos özvegye 1732-ben eladott; ebbe később a Magyar Kamara költözött. (Ld.: ILLÉSSY—PETKÓ: *A királyi könyvek*. Bp. 1895. 161. l.; KOVÁTS F.: *Old curiosity shop*. 6. és 15. l., EMBER Gy. i. m. 202. l.)

36. Ennek a SIGRAY Károlynak — a memoáríró unokatestvéreinek — fia volt a jakobinus összeesküvőként lefejezett SIGRAY Jakab.

török ellen és végül az uralkodónó személyi költségvetése. Az uralkodónónek sok gyermeke és így sok kiadása van. Felemlíti, hogy milyen hosszas vita után jött létre a megállapodás és ez is csak ideiglenes. A királynó az országgyűlésre öt gyermekét is elhozta. Azután hajón Pestre ment, s Rákos mezején — ahol hajdan az országgyűlést tartották — megszemlélte a katonaságot, majd visszajött kocsin az országgyűlésre, melyen — szokatlan módon — még ebéd után is nagy részvétellel folytak a tárgyalások.

1752-ben „semmi különös” nem történt a nagyvilágban. Ő maga teljes erejével pereskedik. Az Udvari Kamara óriási — 500 000 forintos — követelését a Magyar Kamarához utasítja.

SIGRAYban most — szinte törvénytörően — fellobban eladósodott rangtársainak reménye: gratiálét, királyi kegyadományt kér, ősei érdemére hivatkozza. A penziók rendszere, mely oly súlyosan nyomasztotta a legtöbb európai uralkodóház államháztartását, Magyarországon sem ismeretlen, sőt most kezd rendszerebbé válni. SIGRAY is megkísérli; az uralkodónóhoz utasítja kérésével. Közben márciusban elhal édesanyja, a „régii velencei nemes családból származó” ANGRANO Terézia; temetésére, Máriavölgybe, el sem megy. A következő hónapban azonban Bécsbe utazik „az igen egészséges levegő miatt” s ott is marad őszig, mikor ismét Pestre utazik, a Hétszemélyes Táblához. Csak egy hónapig van Magyarországon, különben egész éven át Bécsben. Mielőtt elutazott volna Bécsből, eladta utolsó falusi házát, amiye még volt Ausztriában, Brunn városkában. Az év végét Pozsonyban tölti el. Az év eseményeiből azt emeli ki, hogy nyáron Köpcsénynél hét magyar lovasezred tartott táborozást, melyet a királynó is meglátogatott.

1754-ben úgy látszik betegeskedik. Az évet ezzel kezdi: „Adja Isten, hogy végigélhessem...” Pere még folyik. A Királyi Táblánál uralkodói dekrétum rendel el, hogy soron kívül revideálják perét SIGRAY József fia Károly és a surányi kastély megvásárlója ellen. Egy darabig Pesten, majd Győrött tartózkodik, birtokai visszaszerzése érdekében. Itt éri az év vége.

1755-ben folyik tovább pere a PÁLFFY-család ellen. Utazásait most sem hagyja abba. Húsvétkor „úgy érdekesség, mint hasznosság miatt” Pécsre utazik, ahol a püspök ad neki szállást. Szigetvárt is megnézi, Siklóst is, aztán Somogy megyén át indul vissza, hol „családja a főispánok sorában tündöklött”, majd újra Pestre, a Táblához. Beteg, de azért tovább folyik nyugtalan vándorútja: Debrecenen át Békésbe — az egykori Nadányi-birtokra — melyeket a jus armorum idegenített el, aztán Tokajba, „az egész világon dicsért borok” termő hegyére, majd farsangra Győrbe. Az év nagy részéről igen szűkszavúan ír. November végén Pozsonyba utazik s itt tölti az év végét. Megjegyz, hogy folyamatban levő követelése a Magyar Kamaránál 200 000 forint. De itt is, a Helytartótanácsnál is, több mint húsz év óta „gyümölcstelenül” folynak ügyei. Az 1755. év eseményeiből azt jegyzi fel, hogy általában csend volt, csak Horvátországban és Szlavóniában volt „mozgolódás” (motus) de ez is befejeződött. „Így jött el az 1756. év” írja fel s feljegyzés-kötetének ezzel vége is szakad. Az 1756-os évet még feljegyezte, de alá már nem írt semmit.

Elhunyt, vagy abbahagyta a naplórászt, nem tudjuk. A 112. folion a szövegnek vége. Az utolsó feljegyzések reszkető írással íróttak. Ekkor az író hatvan és fél éves.

*

SIGRAY munkájának irodalmi értéke elsősorban talán főként abban rejlik, hogy egy sok szempontból tipikusnak mondható 18. századi magyar közéleti szereplő személyiség életútját mutatja be némi szerény irodalmi igényvel. Az indítást nála is, mint számos elődénél és kortársánál e műfajban adhatta az öngazdálkodási szándék, tetteinek, viselkedésének az utókor számára való megmagyarázásának igénye. Ámde felmerül a kérdés: kinek a számára írta? Az író nőtlen volt, öröklés szempontjából figyelembe jöhető utódai nem maradtak, rokonaival pedig, mint az a memoárból kitűnik, egyenletlenségben és perben élt. Kinek a részére írt hát? Barátoknak? Egy-két őt becsülő régi hű emberének? Aligha. Ha csak nem tesszük fel, hogy személyét túlértékelve, a történelmi utókorok szánta írását, aligha kapunk egyértelmű feleletet. A legvalószínűbb felelet talán: saját magának, hogy emlékeit a múlt idővel könnyebben újíthassa fel és egy kicsit talán a „non omnis moriar” jegyében az utókor számára is, azoknak, akik őt ismerték, becsülték, tán szerették is és azoknak, akik már nem ismerhették, s akik, ha nincs feljegyzéskönyve, talán teljesen elfelejtének. Mégis, mindebből arra lehet következtetni, hogy munkája megírásában nem egyfajta praktikus hasznossági szempont, hanem alapvető irodalmi igény volt az indító. Bár korábban ez Magyarországon sem ritka, több egyszerű divatnál — egyfajta kommunikációs igény az embertársak felé.

Feljegyzéseit 1723 táján kezdhette vezetni: a régebbi feljegyzések utólagosak. A tagolódás évek szerinti, s úgy tűnik a tintaszíneződésből is, hogy egy-egy évet legtöbbször egyszerre írt meg. Csak az utolsó éveknél látszik úgy, mintha a fogalmazás az év folyamán kisebb részletekben ment volna végbe. Erre mutat az utolsó éveknél az írás fokozódó romlása is.

SIGRAY latin stílusa jónak mondható. Észrevehetően nem kedveli a korában szokásos körmondatokat. Mondanivalóját röviden, bonyolult grammatikai szerkezetek mellőzésével, kifejezetten olvasmányosan adja elő. Szórványosan elkövet ugyan nyelvtani hibákat is, nagyban és egészben azonban megállapítható, hogy jól ismerte és használta a latin nyelvet.

Felvethető a kérdés: miért írta feljegyzéseit latin nyelven? Miért nem használja anyanyelvét, a magyart? A pozsonyi magyar urak ebben az időben, ha maguk közt érintkeznek, ekkoriban még magyarul leveleznek. Így például a kuruc harcok miatt távollevő ERDŐDY grófhhoz magyarul írnak a kamarai hivatalnokok is, SCHLOSSBERG pozsonyi alispán — utóbb helytartótanácsi tanácsos — pedig két évtizeddel később, hivatalos iratokban is használja a magyar nyelvet.³⁷ Kétségtelen, hogy SIGRAY korában a latin még — nemesak Magyarországon, hanem Európa legtöbb országában is — a műveltek nyelve. SIGRAY anyanyelve magyar ugyan, de, mint ahogyan iskoláztatásánál láttuk, kezdettől fogva nála a latin és a német a két főnyelv: már az elemi iskolában németül tanul, a „lingua vernacula” háttérbe szorul. Így tehát nem lehet kizárni annak lehetőségét sem, hogy jobban tudott latinul vagy németül, mint magyarul, legalábbis szívesebben fogalmazott Cicero nyelvén. Az is elképzelhető, hogy feljegyzéseinek bizonyos exkluzív jelleget kívánt adni, csak kevés művelt ismerősnek szánta emlékiratát. A III. KÁROLY-

37. THALY Kálmán kuruckori okmánygyűjteménye. OSZK Kzt. Fol. Hung. 1389. Tom. 4. fol. 451—454 és 456—457. Valamint O. Ltr. M. Kam. Ltr. Litterae ad Cameram 1732 52. és 191. No.

ra és MÁRIA TERÉZIÁRA vonatkozó nem éppen hízelgő kitételek ezt bizonyos fokig alátámaszthatják.

Általában műve tartalmában kimért, fegyelmezett. A tényeket úgy mondja el, ahogyan azokat látta vagy hallotta. Előadása narratív jellegű, a lényegre koncentráló, néha a krónikás szárazsága érezhető rajta. Előadása ott a legélénkebb, ahol saját élményeit adja elő. Itt minduntalan elárulja saját felfogását, jellemét is. Utazásainál, operai élményeinél tanúbizonyosságot tesz jó megfigyelőkészségéről, valamelyes írói vénáról, de ugyanakkor némileg egocentrikus lelkialkatáról is. SIGRAY javára kell írni azt, hogy személyes ügyekben igen tartózkodó.³⁸ Büszkeségével úgy látszik nem tartja összeegyeztethetőnek, hogy nagyon intim legyen. Az események leírásánál észrevehetően nagyon ad a tényszerűsége, a történeti hűsége, ami némi történetírói hajlamra enged következtetni. A történeti tények, melyeket leír, nagyrészt ismeretesek, ami kevésbé ismert benne, azok részletek, apró finomságok, kortársi reflexiók, melyek adalékul szolgálhatnak a történetírás számára.

SIGRAY feljegyzései történeti forrásérték szempontjából megbízhatóak. Ezért megállapításai annyiból jelentősek, hogy alátámasztják a más forrásból is ismert tényeket, s a kortársak az eseményekhez fűzött reflexióinak elterjedéséről tájékoztatnak. Főként III. KÁROLY és MÁRIA TERÉZIA uralkodásának határán világítja meg élénken a közhangulatot — legalábbis annak pozsonyi vagy Pozsony vidéki árnyalatát, mely közel lévén Bécshez, aránylag jól értesültnek volt mondható.

Talán a legnagyobb forrásértéke SIGRAY naplójának mégis a szerző személye szempontjából van. Színes és érdekes egyéniséget mutat be ez, ha nem is mérhető APOR Péterhez vagy CSERÉY Farkashoz. De a közeg is, melyben mozog, más. Nem Erdély, hanem a Bécshez közel eső Kisalföld és Pozsony nemesi világa, a Porta Hungarica környéke. Környezete erősen hat SIGRAY életére és karakterére és bizonyos fokig sorsára is elhatározó.

Az ifjú SIGRAY kedvező körülmények közt indul az életnek. A szülői ház gondos nevelésben részesíti, a családi összeköttetés szép megyei pályafutást biztosít számára. A jogi gyakorlatnak ugyan elébe helyezi az utazgatást, vendégeskedést, de apja életében ez nem jár hátránnyal számára. Bizonyos, hogy az ifjú SIGRAYban nincs meg ugyanaz a céltudatosság, mint vele csaknem egykorú GRASSALKOVICS Antalban vagy FESTETICH Kristófban. Egy bizonyos élnivágó magatartás, életstílus az, ami kezdi hatása alá keríteni az ifjú SIGRAYt. Ez az életmód Bécs felől jelentkezik, de ott is újabb keletű. I. JÓZSEF majd III. KÁROLY udvara már nem oly szigorú felfogású, mint még LIPÓT császáré volt. Ez a lazulás Magyarországra is áterjed. Alapja az a társadalmi átváltás, mely itt 1723—1725 körül megy végbe. Szociológiailag nézve ekkor a magyar nemesség, legalábbis annak a közéletben résztvevő része, más életformába lép át. A konszolidált abszolutizmussal, Majtény után, a nemesség politikai jelentősége csökken, de növekszik a kárpótlására szolgáló reprezentáció. Az addigi egyszerűbb életkörülményeket,

38. A pozsonyi kereszteltek anyakönyvében 1732. jan. 18-án kelt bejegyzés szerint SIGRAYt egy házasságon kívül született fiú atyjának tartották. Igen valószínű, hogy az anyakönyvi feljegyzés helytálló, ha egyszer, a szokástól eltérőleg ezt írásban is rögzítették. De az emlékezésekben erre a kapcsolatra vonatkozólag semmiféle utalás sem található.

a viszonylag kis létszámú főúri udvarokat, aulákat, sokkal népesebbek és differenciáltabbak váltják fel. Feltűnő, hogy a magyar fővárosban, Pozsonyban, az 1723-as országgyűlésig az anyakönyvekben csak kis számban szerepelnek főhivatusú szolgák. Most a személyzet hirtelen mindenütt megnő, a „laquei”-ok új rétege nagy számban jelenik meg. A személyes szolgálatból élők rétege a városban megduzzad, az urak háztartása is, annak sokrétűsége, fénye is növekszik. Se szeri se száma a különböző udvari tisztségviselőknél. Mindehhez igen sok pénz kell. Ennek reális feltétele okszerűen kezelt gazdaság, jól kezelhető és jól is kezelt birtok lenne, de ez csak néhány nagy főúri családnál és főpapnál adott, a közép-nemességnél nem. Ezt a nagyobb reprezentációt — ami az anyakönyvi adatokból lemérhető — a királyi kíséretben, biztosként vagy országgyűlésen indigenaként megjelenő birodalmi, német, cseh, olasz, sőt spanyol és francia urak hozzák Magyarországra. De terjed az idegen feleségek révén is a magyar nemesi, addig patriarkálisabb, kisebb létszámú aulákban. A magyar nemesség vezető főúri rétegének elkeveredése idegen hasonló rangú családokkal már ekkor adott tény — a közhiedelemmel ellentétben ez nem Mária Terézia korában kezdődött folyamat.³⁹ Nemhiába panaszolja néhány évtizeddel később GRASSALKOVICS Antal aforizmaiban: „nem keveset romlanak leg-Főbb Nemzetek idegen Feleségekkel...”⁴⁰ MÁRIA TERÉZIA csak tudatosan alkalmazta a spontán már régen elkezdődött folyamatot, saját dinasztiajának céljára, egy partikuláris erőktől mentes, egységes vezető réteg kialakítására.

Ebben a reprezentációs légkörben él SIGRAY, a pozsonyi közép-nemes. Családjá a PÁLFFYak familiárisaként emelkedett fel, helye tehát a főurak — PÁLFFYak, ERDŐDYek, ZICHYek — után, de a város többi lakói felett van kijelölve. Reprezentálnia kellene, hogy rangja kellően kidomborodhasson. Erre azonban nincs lehetősége. Birtokai kisebb-nagyobb darabokban, szétszórtan vannak több megyében, kezelni őket megyei tisztsége miatt sem nagyon tudja. Felesége, aki a gazdálkodásban segítségére lehetne, nincs, nőtlenül él.

SIGRAY koráig a családalapítást, egyházi hatásra, erősen szorgalmazza a közszellem. A nőtlenség a rendezetlen élet melegágyának számít: a házasság, a család, a gyermeknevelés természetes, a társadalom által szinte megkövetelt dolog, amit az is alátámaszt, hogy így biztosítva van a nők és gyermekek megélhetése, kik családfőjüket elvesztették. Az özvegyek újraházasodnak, a félárva gyermekekről természetesen a nevelőapa gondoskodik. Az egyháziakon kívül, kik coelibátusban élnek, mindenkire szinte kötelező a családi élet, mely egyben a létfenntartás kerete is. Az egyetlen réteg, mely ez alól némileg kivonja magát, a katonáké, bár a katonák nagy része is családös. De a vezérek — hadélelmezési okokból is, a stratégiai mozgásképesség akadályozottsága miatt is — nem nagyon örülnek katonáik családi kötöttségének. Nem csoda, ha az agglegénység, mint társadalmi képlet a 17. század vége felé főként katonák, hivatásos tisztek, hadvezérek sorában jelenik meg tömegesen. SZAVOJAI Jenő, STARHEMBERG Guido, MARSIGLI, TRAUN marsall ennek tipikus képviselői. Az idegen hadseregek, tisztek magyarországi

39. 1708-ban az országgyűlésen képviselt tíz legelőkelőbb főnemesi özvegy közül négy volt idegen származású. Az özvegyek általában inkább az idősebb korosztályhoz tartozhattak. (ZSILINSZKY M.: Az 1708. évi pozsonyi országgyűlés történetéhez. Bp. 1888. 47. lapján közölt névjegyzék alapján.) Férjeik a BATHIÁNY, PÁLFFY, KOHÁRY és ESTERHÁZY családok tagjai voltak.

40. FALLENBÜCHL Z.: *Grassalkovics*. i. m. 339. lap. (Aforizmák I/7.)

megjelenésével e példa nálunk is hat és a katonákról átterjed másokra is. Így van ez SIGRAYnál is.

A rangszerű élet, a reprezentáció ekkor már fontos elem az egyes ember társadalmi megbecsültetéséhez. Ennek anyagi adottságai sokaknál nincsenek meg; így SIGRAYnál sem. Jövedelme, személyes kapcsolatai arra elégségesek, hogy egyedül jól megéljen, olykor kissé rendezetlen körülmények közt is, vendégként menve ismerőseihez, különösen főpapokhoz. Egy egész társadalmi réteg él akkor így Európában, különösen szellemi foglalkozású emberek, majd itt, majd ott próbálva szerencsét. SIGRAY saját hazáján belül maradt, különböző álláskérésekkel próbálkozott, de hiába. Birtokai kezelése mellett vállalkozásokkal is kísérletezik — a Law-jügy kudarca sem volt elég arra, hogy a gombamódra növvő vállalkozásokban megingassa a bizalmat — mert ezek ígértek gyors vagyonosodást, ami a rangszerű élet feltétele. Meglehet, hogy vállalkozásai — a serfözde, a bécsi kocsmák és a kereskedelmi társasági tagság — jövedelmezőek voltak, de a pereskedés mindent elrontott. Úgy látszik, vagyoni stabilizációt nem sikerült elérnie. Hihetőleg ezért nem nyerte el a QUESTENBERG-kisasszony kezét sem.

Az adottságokkal nem számoló életvitel mindig is súlyosan terhelő tényező. De az, aki ezt a példát látja az általa tekintélyeknek elismertek részéről, óhatatlanul maga is belesik, ha megcsappan benne a józan realitásérzék. De hát vajon a császári világhatalomról, spanyol gyarmatbirodalomról, itáliai hegemoniáról ábrándozó, irreális, deficités és eladósodott III. KÁROLY uralkodása alatt, annak udvarában milyen példát láthatott SIGRAY?

A barokk kor címkórsága, mely betegséggént árad el Európa-szerte a jelentőségét egyre jobban elvesztő nemességen, a reális hatalom és vagyon tűnésének kompenzálására való törekvés, egyfajta menekülés a címek és rangok virtuális vagy imaginárius világába. Ez vonja ígészetébe SIGRAYT is, kinek eszménye az udvar és az udvari élet, melynek azonban úgy látszik, csak a peremére sikerült eljutnia. Az udvari politika, melynek törekvései elfogadtatásához a köznemesség soraiban is támogatókra volt szüksége, főrendet kreált családjából és belőle is, cserében a Habsburg abszolutizmus feltétel nélküli támogatásáért. Természetesnek is tűnik, hogy SIGRAY mindent onnan vár, az udvarban bízik, melyet ő nem a császári, hanem a magyar királyi udvarnak lát, bár észreveszi, hogy kevesen vannak ott magyarok. De a folytonos nehézségekkel küzdő udvar nem adhat és nem is ad neki alapjában véve címen kívül semmit, még egy reprezentatív állást sem, mert sok a nálánál alkalmasabb jelentkező.

Magyarországon Majtény után a föld társadalmának látszólagos nyugalma mögött roppant változás zajlik le. A korszak nemcsak a nagy szerzők: a KÁROLYIak, FESTETICHEk, GRASSALKOVICSok kora, hanem a nagy vesztké is: a visszafoglalás után megvagyonosodó, de most földjeiket sorban feladó külföldi indigénák mellett elég csak a régi magyar CZOBOR család utolsó tagjait említeni.⁴¹

41. A CZOBOR-vagyon gyors elolvadására jellemző esetet említ NAGY Iván: Magyarország családai... 3. köt. Pest 1858. 210. lap. A növekvő életigények és a tökeszegénység szerepére a nagybirtokosság eladósodásában találóan mutat rá BAKÁCS István A magyar nagybirtokos családok hitelügyletei a XVII—XVIII. században (Bp. 1965) c. művében. SIGRAY rokonságából ketten: József és János szerepelnek, mindketten az 1720-as években. Józsefnek 6000 forintos követelése, Jánosnak 350 forintos tartozása van, de az utóbbi 147 frt. kamattal is adós, tehát már régebben nem fizetett. (104—105, 114. és 123. lap.). Sigray László sem mint hitelező, sem mint adós nem szerepel a közölt kimutatásokban.

A birtokviszonyok ziláltságának alighanem jelentős szerepük volt abban, hogy mért kapaszkodott a magyar közép- és kisnemesség oly kétségbeesetten a rendi jogok privilégiumaiba, különösen a nemesi adómentességbe. A nagy latifundiumok mellett ott vannak a végzetesen széttagolt és ésszerűen alig is kezelhető köznemesi birtokok, melyek a birtokviszonyok megkötöttségének és a forgalom nehézségének következtében még pusztá megélhetést is csak nehezen képesek adni, prosperitást sehogyan sem. A magyar köznemesség a kötött és aprózódó birtokok, másrészt a Neoacquiista és a Jus Armorum harapófogójában van; kiútja — ha már az iparos-kereskedő polgárság életformáját elutasítja magától — egyedül a hivatalviselés felé vezet. SIGRAYból, úgy látszik, ehhez hiányzik a rendszeresség. Így azután mivel a gazdálkodásra sem akar koncentrálni, a periférián marad és végül is a „kényszerűen abszentista” birtokosok számát növeli, akik mindenfélével kísérleteznek — főleg birtokperekkel — és egyfajta kötetlen, gavallér-életet élnek. Egy vizsgálatása azonban neki is van, és ez a naplójában minduntalan vissza-visszatérő nagyon felfokozott magyar nemesi öntudat és büszkeség.

Mi adta az alapot ehhez a rendkívüli büszkeséghez a 18. század magyar nemesemberének? Ezzel a kérdéssel többen is foglalkoztak behatóan az utóbbi időben.⁴² Többféle magyarázat is lehetséges. Induljunk ki a lélektani körülményekből. Mit érzett az akkori időszak magyarja. SIGRAY kortársa, ha összehasonlítást tett a közelmúlt és az akkori jelen Európája és Magyarországá közt?

Mindenekelőtt egy örvendetes tényt látott: az ország százötven év után megszabadult a töröktől. Ebben a küzdelemben a magyarság ugyan nem kezdeményezőként, de lelkes résztvevőként harcolt egy európai koalíció oldalán, melynek egyik célja éppen Magyarország felszabadítása volt. A felszabadító seregeket, szinte a tönk széléig jutva, Magyarország élelmezte és szállásolta el. Végtere is a török kiűzése eredménnyel járt. Minthogy a török háború után nem a béke következett, hanem új terhek egy távoli európai háború számára, a magyar nemesi nemzet nagy része RÁKÓCZI mellé állott, hogy kivívja előbb sérelmei orvoslását, majd, mikor erre lehetőséget vélt látni, a nemzeti függetlenséget is nemzeti fejedelem alatt. De a császár-király iránt lojálisnak maradt rész is követelte a sérelmek orvoslását. Rákóczi alatt Magyarország konföderált része nincs messze attól, hogy európai politikai tényező legyen: tárgyal Franciaországban, Lengyelországban, Törökországban; közvetítőkre talál Angliában és Hollandiában. Magában a német birodalomban is vannak szövetségesi vagy iránta megértést tanúsító fejedelmek. Egyszóval: tekintélye megnőtt, nem a birodalmat védő határsáv, ország-maradvány többé. Maga az ország nagysága is hat a kortársak tudatára: széltében-hosszában lehet utazni rajta, s még mindig Magyarországon van az ember. Sőt van egy másik magyar ország is a szomszédban, mely egykor hozzája tartozott, s ez Erdély. A töröktől visszanyert terület reinkorporálása az egyik legfontosabb kérdés, amiben a magyar álláspont fokról fokra győz Majtény után is. Mert igaz, hogy RÁKÓCZI szuverén Magyarországa elbukott ugyan, de az ország a túlnyomó és jól felszerelt császári seregekkel szemben is szinte mindvégig helytállt. Furcsa, de az aulikus magyar urak is — tudat alatt — büszkéek a hosszú ideig tartó kuruc sikerre. Ami pedig számukra a legfontosabb, a nemesi fogalmazású

42. A kérdést SZEKFI Gyula megállapításai óta ismételtelen vizsgálta a magyar történettudomány. A közelmúltban TARNAI A.: *Extra Hungariam non est vita...* Bp. 1969. c. munkájában a szállóige kapcsán vitte elemzés alá a feudális nemzeti öntudatot.

népfelség elve, az uralkodó és a rendek együttes uralkodásának teóriája a gyakorlatban győzött. Ha aktív eredményt nem is ér el az országgyűléseken, de a fejedelmi abszolútizmust lényegében kompromisszumokra kényszeríti, tárgyalópartnerül fogadtatja el magát, s egy fejedelmi önkénnyel kormányzott Európában ez alapja is lehet a büszkeségnek. Kuruc és labanc egy dologban szolidáris és ez: Magyarország alkotmányos jellege. Mikor aztán MÁRIA TERÉZIA trónra lépésekor a magyar erő sorsdöntő lesz a Habsburg-ház és a birodalom számára is, ez az öntudat magasra szökik.

A még középkori alapokon nyugvó rendi népfelség-gondolat annál is erősebben hathatott az egyes emberre, mert ekkor még elég erősnek látszik. Lengyelország, bár erejét már elvesztette, SOBIESKI után is még egy ideig a magyar köztudatban nagyhatalomként él, pedig alkotmánya még szélsőségesebben rendi. Ugyanakkor Francia- és Németországban az abszolútizmus önkényét a nemesség is érzi. Franciaország egyenesen deszpócia, melyet semmiképpen sem érezhet példaképnek a magyar nemes, a politikai jogok birtokosa. A nemes idehaza vetélytárs nélkül áll: a polgárság jobbára idegen, főként kézműves, akitől távol áll a közélet: a patricius-kereskedő réteg pedig a nemességbe törekszik beolvadni. A jobbágyság még nem politikai tényező, legfeltörekvőbb részei valamiféle hajdúszabadságról vagy mezővárosi korlátozott önkormányzatról ábrándoznak. Ezek a motívumok határozzák meg alkalmasint ezt a hallatlan öntudatot, melynek hordozója a memoárfíró SIGRAY is. Nem könyvek, nem elméletek adják főként e büszkeség alapját, hanem a mindennapi élet tapasztalata, mely megerősíti azt a hiedelmet, hogy az ország úgy, ahogyan van, a legjobb. S a tagadhatatlan lendülettel mindenféle folyó építkezések, templomok, paloták, fejlődő városok és falvak alátámasztani látszanak ezt. Az sem ingatja meg SIGRAYT, hogy a saját élete ebben a világban nem alakul valami kedvezően és a szerencse végleg elpártol tőle.

Mindent összegezve, SIGRAY munkája — nevezhetjük bátran emlékiratnak — ha talán nem is éri el egy APOR Péter memoárjának színvonalát — mégsem becülhető le sem mint irodalmi kísérlet, sem mint történeti forrásmunka, még akkor sem, ha nagyon sok új elemet, individuális vívmányt nem tartalmaz. Legfőbb jelentősége abban van, hogy sok vonatkozásban tipikusnak mondható 18. századi magyar pályakép, aulikus köznemesből főnemessé emelkedő réteg tagjának — bár kevésbé sikeres életű tagjának — életpályáját bemutató dokumentum.

Die Memoiren des Barons László Ignác von Sigray

Z. FALLENBÜCHL

Die Memoiren-Litteratur war — wie in Europa anderswo auch — in Ungarn zur Zeit des Spätbarocks lebhaft. Da in Ungarn damals die lateinische Sprache im Kulturleben die herrschende gewesen war, ist es nicht zu bewundern, dass eine beträchtliche Anzahl dieser auf uns gebliebenen Memoiren in dieser Sprache verfasst sind. So auch die Aufzeichnungen des Pressburger Edelmannes, Ladislaus Ignatius v. SIGRAY's, der im Laufe seines Lebens auch die Freiherrnwürde erhielt.

SIGRAY wurde als Sohn eines mittelmässig begüterten Edelmannes im Jahr 1695 zu Pressburg geboren. Sein Vater erhielt 1702 das Dreissigstamt zu Wartberg (Szempez) und wurde nach langer Beamtenlaufbahn 1723 königlich-ungarischer Statthaltereirat. Den Sohn liess er in Pressburg, Tyrnau und Graz studieren. SIGRAY schildert interessant

seine Studentenzeit, die eben in die Jahre des ungarischen Freiheitskampfes von Fürst Ferenc RÁKÓCZI II. fiel. Zur Gelegenheit seiner Prüfungen im Jahre 1712 und 1713 gab er, zusammen mit seinen Studiengefährten, zwei interessante Bücher seines Promotors, des Jesuitenpaters Mihály FÖLDVÁRI heraus. Beide Werke sind geschichtlichen Inhalts; die „*Quaestiones historicae*“ (1712) bearbeiten die Frage der Ethnogenese der ungarischen Nation, die „*Idea Principum...*“ (1713) ist ein Fürstenspiegel, der an die Regierung des berühmten Ungarnkönigs, MATTHIAS CORVINUS anknüpft.

Nach Beendigung seiner Studien widmete sich SIGRAY den juridischen Studien, die er in der Praxis aneignen zu strebte. 1714 macht er eine Reise nach Krakau, wo er besonders von den Denkmälern beeindruckt wurde. Er hebt überall die ungarischen Beziehungen in seinen Memoiren hervor. Bei einer anderen Reise ist er Zeuge eines Attentates, wodurch der königlich-ungarische Hofkanzleiregistrator Imre UJVÁRI sein Leben einbüßen musste. Er schildert die Geschehnisse in lebhafter Weise. In den folgenden Jahren berichtet er von den ungarischen Landtagen und vom Türkenkrieg 1716–1719. Besonders gefallen ihm die in Wien erbauten grossen Kriegsschiffe, die entlang der Donau nach Belgrad führen.

Er selbst wird 1717 Beamter des Komitates Pressburg. Als Gutsbesitzer interessieren ihn die Wetterverhältnisse, die Ernteerträge und die Steuererhebungen der Untertanen ganz besonders. Er selbst nimmt an Steuerkonskriptionen als Kommissarius teil. Im Jahre 1724 wurde sein Onkel Joseph in den Freiherrnstand erhoben, er selber aber gibt 1725 seine Stellung beim Komitate auf. Nun reist er nach Wien um eine höhere Anstellung zu erwerben. Erzbischof KOLLONITSCH ernannt ihn zu seinen Plenipotentiarius in Ungarn. Auch vom Kaiser wird er auf einer Privataudienz empfangen. Er bekommt aber keine Anstellung. Nun führt er seine Reisen fort und besucht die Bergstädte in Ungarn. 1728 wird er auf Grund der Verdienste seines Vaters in den Freiherrnstand gehoben. Von nun an aber kann er nur mehr für höhere Anstellungen werben, die aber ihm stets versagt werden. Stolz nimmt er an den Landtagen als neuer Magnat teil und berichtet von der Kämpfen die für die Aufrechterhaltung der Steuerfreiheit des ungarischen Adels gefochtet wurden. 1730 ist er wieder am kaiserlichen Hofe, nimmt in den Zerstreungen der Höflinge teil, und berichtet von einem Opernvortrag. Er nimmt auch an den industriellen Unternehmungen teil: will eine Bierbräuerei in Pressburg öffnen. Da er aber immer mehr in Rechtsstreitigkeiten mit seinen Verwandten und anderen, zum Teil höhergestellten Magnatenfamilien geriet, verliert er sich immer mehr in diesen. Bei der Trauung von MARIA THERESIA mit FRANZ VON LOTHARINGEN ist er anwesend, und erregt staunen mit seinen schönen ungarischen Nationaltrachten. Er hegt auch Heiratspläne, die aber nicht verwirklicht werden. Dann beschreibt er die Kriegereignisse der Jahre 1737–1739, wo auch sein Schwager, Freiherr von GRAU sein Leben verlor. Die Friedensverträge von 1740 geben ihm Gelegenheit, die südlichen Teile Ungarns als freiwilliges Mitglied der kaiserlich-königlichen Gesandtschaft zu bereisen. Die Ereignisse der Tronfolge nach KARL III (VI.) schildert er lebhaft, nimmt aber am Österreichischen Erbfolgekrieg – im Gegenteil mit vielen seiner Standesgefährten – nicht teil, sondern macht eine Lustreise nach Salzburg und Oberösterreich. Er wird auch Mitglied einer Handelskompagnie, kauft einige Häuser in Wien und führt dort Schildwirtschaften. Er kränkelt oft, bewahrt aber reges Interesse für die politischen Geschehnisse, die er eifrig in seinen Erinnerungen wiedergibt.

Von 1745, der Frankfurter Kaiserkrönung bis 1748, zum Friedensschluss beschreibt der Verfasser der Memoiren die politischen Ereignisse, in seiner Schrift nehmen aber die Geschehnisse um ihn selber immer grösseren Platz ein. In die Gutsbesitzprozesse verwickelt, verliert er immer mehr das Interesse für die Aussenwelt. Nur beim Landtag 1751 gibt er noch einmal einen ausführlicheren Bericht über die Verhandlungen. Im Jahre 1753 verkauft er sein letztes Haus in Österreich. Sichtbar stehen seine finanziellen Gelegenheiten ungünstig. Aber 1755 – im letzten Jahre seiner Aufzeichnungen macht er noch eine grosse Reise im Transthybiscanischen und Transdanubianischen Gebiet. Am Ende des Jahres ist er wieder in Pressburg. Mit dem Jahr 1756 brechen seine Notizen ab.

SIGRAY war ein literarisch nicht unbegabter Schriftsteller. Sein Latein ist vollkommen, obwohl er ungarischer Muttersprache war. In den Einzeldarstellungen zeigt sich, trotz eines gewissen Chroniqueur-Stils immer wieder ein guter Beobachter und Erzähler.

Als historisches Quellenwerk sind seine Memoiren in den Details von Interesse — die Hauptangelegenheiten sind aus der Geschichte wohl bekannt. Eine Vergleichung mit den historischen Werken von ARNETH bringt hervor, dass er ein zuverlässiger Geschichtsschreiber ist, und deshalb Vertrauen auch in den kleinen, wenig bekannten Einzelheiten verdient.

Das wichtigste seines Werkes ist aber die Person von SIGRAY selbst. Seine Laufbahn ist sozusagen eine typische im Ungarn des 18. Jahrhunderts. Er ist ein Zeuge des Lebensformwechsels, den der ungarische Adel in den 20-er Jahren durchgemacht hatte, von den patriarchalen Verhältnissen zu dem Hofleben zur Zeit MARIA THERESIENS. Die Verschmelzung des ungarischen Nationalen Hochadels mit den anderen Nationalitäten am Hofe ging damals stark voran. SIGRAY selbst blieb beiseits, und hilt immer auf den nationalen Charakter seiner Persönlichkeit; vielleicht trug das dazu bei, dass er bei dem Hof keinen Erfolg zur Erwerbung einer höheren Stellung einbuchen konnte. Als Magnat konnte er keine kleinere Stellung annehmen — das hielt man standesun-gemäss — eine höhere blieb ihm verweigert. Auch war er — zum Teil auch wegen der vielen Prozesse — nicht reich genug um sorgenlos leben zu können. Seine Tröstung war sein starker Nationalstolz, der in seinem Werke immer wieder zur Geltung kommt.

Dieser ständische Nationalstolz kann — eben in der Kenntniss der Memoiren von SIGRAY — besser verstanden werden, wenn man die psychologische Lage nach der RÁKÓCZI-Zeit betrachtet. Ungarn hatte im Laufe einer Generation zwei schwere Kriegsepochen — die der Befreiungskriege gegen die Türken und die der Verfassungsverteidigung bzw. der Unabhängigkeit in den Jahren 1703—1711 — durchgemacht und war in ihrer staatlichen Eigenart aufrechtgeblieben. Der Adel hatte das Haus Habsburg zu einem Kompromiss bewegt, wo die ständischen Rechte — im Sinne einer, noch auf mittelalterlichen Wurzeln fussenden Volkssouverainität — bewahrt wurden. Bürgerschaft und Bauerntum sind keine reale gesellschaftliche Kraft hier, nur der Adel selbst, der es bemerkt, dass seine Rechte bewahrt wurden, wogegen im Westen der Adel zugunsten der absoluten Fürstenmacht in den Hintergrund tritt. Damit ist die geistige Haltung des Schiftstellers zu erklären.

Das Werk ist hauptsächlich als ein Dokument eines typischen Verträters des in den Magnatenstand erhobenen Mitteladels von Ungarn in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts zu betrachten.

